

İNTERNET ÖZGÜRLÜĞÜ VE ERİŞİM ENGELLEME: İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ BAĞLAMINDA BİR DEĞERLENDİRME

*Internet Freedom and Restricting Access: An
Analysis in the Context of Freedom of Expression*

Beyza Nur DEMİR*

Öz

Günümüzde internet, birçok temel hakkın gerçekleştirilebilmesi için bir zorunluluktur. Covid19 Pandemisi sürecinde eğitimin ve çalışmanın internete erişime bağlı hâle gelmesi, bu zorunluluğun bir göstergesidir. Öte yandan internetin ve dijital teknolojilerin gelişmesiyle birlikte bu teknolojileri kullanarak suç işlemek, çok daha kolay hâle gelmiştir. Bu bağlamda insanların haklarını koruyabilmek için hem kullanıcıların internet erişimlerini sağlamak hem de siber uzayda işlenebilecek suçlardan kullanıcıları korumak son derece önemlidir.

Bu makalede, internet özgürlüğü yeni bir insan hakkı olarak kavramlaştırılacaktır. Böylece insanların çevrim içi ortamda özgürlüklerinin korunması ve suçla mücadele arasındaki çatışmanın giderilmesi amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda internet özgürlüğünün tarihi ve ifade özgürlüğüyle ilişkisi

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, e-posta: bnuerdemir@outlook.com, ORCID: 0009-0005-3151-093X.

Makale Gönderim Tarihi/Received: 07.01.2025

Makale Kabul Tarihi/Accepted: 23.06.2025

Atıf/Citation: Demir, Beyza Nur "İnternet Özgürlüğü ve Erişim Engelleme: İfade Özgürlüğü Bağlamında Bir Değerlendirme." Bilişim Hukuku Dergisi 7, No. 1 (2025): 364-423.

incelenecektir; internet özgürlüğü ve internete erişim hakkı arasındaki fark ortaya konacaktır. Ardından erişim engelleme kavramı ve yöntemleri açıklanarak Türkiye’de internete erişim engelleme 5651 sayılı Kanun kapsamında incelenecektir. Makalenin son bölümünde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesiyle Anayasa Mahkemesinin kararları da göz önüne alınarak Kanun’daki düzenlemelerin ve bu düzenlemelere dayanılarak uygulanan erişim engelleme kararlarının yaratabileceği sorunlar Ekşi Sözlük örneği üzerinden tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İnternet Özgürlüğü, Erişim Engelleme, İfade Özgürlüğü, İnternete Erişim Hakkı, 5651 Sayılı Kanun.

Abstract

Today, the internet is a necessity for the realization of many fundamental rights. The fact that education and work have become dependent on internet access during the COVID-19 pandemic is an indication of this necessity. On the other hand, with advancements in the internet and digital technologies, committing crimes using these technologies has become much easier. As such, it is essential to provide users with internet access, while also protecting them from crimes that can be committed in cyberspace in order to safeguard their rights.

This article aims to conceptualize "internet freedom" as a new human right to solve the conflict between protecting people's freedoms on the net and fighting against crime. To do this, the history of internet freedom and its relation to freedom of expression will be explored, and the difference between internet freedom and the right to internet access will be clarified. Then, the concept and methods of blocking access will be explained, and internet access blocking in Turkey will be analyzed within the scope of Law No. 5651. In the last section of this article, the problems that may arise from the provisions of the Law and the access blocking decisions depending on these provisions will be discussed based on the example of Ekşi

Sözlük, while also taking into account the decisions of the European Court of Human Rights and the Constitutional Court.

Keywords: Internet Freedom, Blocking Access, Freedom of Expression, Right to Internet Access, Law No. 5651.

GİRİŞ

Günümüzde bilgiye erişim, internet sayesinde hiç olmadığı kadar kolaylaşmıştır. Yemek tariflerinden sevimli kedi videolarına, haberlerden yargı kararlarına, sırf internet için üretilen içeriklerden televizyonda yayımlanan içeriklerin tekrarlarına kadar yer ve zaman kısıtı olmaksızın ulaşmak mümkündür. Benzer biçimde insanlar, hayatlarında olan biteni veya herhangi bir şey hakkındaki görüşlerini, diğer insanlara rahatlıkla duyurabilmektedirler. İletişim; e-posta, sosyal medya, görüntülü görüşme uygulamaları vb. sayesinde artık daha hızlı ve ucuz hâle gelmiştir.

Günümüzde, aynı zamanda, suç işlemek veya şiddet çağrısı yapmak da hiç olmadığı kadar kolaylaşmıştır. Uyuşturucu ticaretinden terör propagandasına, çocuk pornografisinden nasıl bomba yapılacağını gösteren videolara kadar suç teşkil eden içeriklere ulaşmak mümkündür. Dahası internetin anonim yapısı, bu suçları takip etmeyi ve önlemeyi son derece güç kılmaktadır.

İnternetin sağladığı faydayla beraber getirdiği riskler, bazı önlemler almayı zorunlu kılmaktadır. İçerik filtreleme, içeriklere veya sayfalara erişimi engelleme; başlıca yöntemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yöntemler, suçla mücadele için vazgeçilmez olsa da devletler tarafından suçla mücadele dışında, meşru olmayan amaçlarla kullanılma tehlikesi içermektedir. Pek çok devlet, internet ortamında vatandaşlarının hareketlerini takip etmekte ve kaydetmekte; meşru siyasi söylemi kısıtlamakta ve interneti propaganda aracı olarak kullanmaktadır.

Bir yandan internette ifade özgürlüğünü ve özel hayatın gizliliğini korurken diğer yandan suçla mücadele etmek, bir ikilem yaratmaktadır. Bir başka deyişle internette temel haklar ve suçla mücadele arasında bir denge kurulması zorunludur. Bu çalışmada amaçlanan da bu dengeyi sağlamak için *internet özgürlüğünü* bir insan hakkı olarak kavramlaştırmaktır.

Doktrinde internetle ilgili bir insan hakkının var olup olamayacağı tartışmalıdır. Dahası böyle bir hakkın var olduğunu kabul eden yazarlar arasında da hakkın içeriği, kapsamı veya sınırları konusunda görüş birliği yoktur. Bu nedenle internet özgürlüğünü ele alan bir çalışmada bu özgürlüğün -tarihsel gelişimi de göz önüne alınarak- kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi şarttır.

İnternet özgürlüğünün biri ifade özgürlüğüyle, diğeri özel hayatın gizliliğinin korunması hakkıyla doğrudan ilişkili iki boyutu vardır. İnsanların internet ortamında herhangi bir biçimde düşüncelerini özgürce açıklayabilmeleri, bu özgürlüğün ilk boyutuna; insanların internet ortamındaki hareketlerinin devlet veya özel kişiler tarafından gözetlenmemesiyle ikinci boyutuna işaret eder. Burada internet özgürlüğü, yalnızca birinci boyutuyla ele alınacaktır. Zira incelenecek ikinci kavram olan erişim engelleme, esasen ifade özgürlüğüyle ilgilidir. Bu açıdan özel hayatın gizliliği hakkına yeri geldikçe kısaca değinilmekle yetinilecek, daha çok ifade özgürlüğü bağlamında bir kuramsal çerçeve çizilecektir.

I. İNTERNET ÖZGÜRLÜĞÜNÜN KISA TARİHİ

İnternet özgürlüğü (*internet freedom*) kavramı, ilk kez 2010 yılında döneminin ABD Dışişleri Bakanı *Hillary Clinton* tarafından kullanılmıştır. *Clinton*, konuşmasında ABD eski başkanı *Roosevelt*'in ünlü dört özgürlüğüne beşincisinin eklenmesi gerektiğini ifade etmiştir:

“Son özgürlük, [internete] bağlanma özgürlüğü: Bu özgürlük, belki de Başkan

Roosevelt'in ve Bayan Roosevelt'in yıllar önce düşündüklerinin ve yazdıklarının özünde de bulunuyor ve bahsettiğim dört özgürlükten kaynaklanıyor. Devletlerin; insanları internete, web sitelerine ve birbirlerine bağlanmaktan alıkoymaması fikrini ifade ediyor. [İnternete] bağlanma özgürlüğünün, toplanma özgürlüğünden tek farkı; siber uzayda olması. Bu özgürlük, bireylerin çevrim içi olmalarına, bir araya gelmelerine ve öyle umuyorum ki iş birliği yapmalarına olanak sağlıyor. İnternete girdiğinizde, toplumu önemli ölçüde etkileyebilmeniz için zengin bir iş insanı ya da rock yıldızı olmak zorunda değilsiniz.”¹

Clinton'un konuşmasından bir yıl sonra, 2011 yılında, Düşünce ve İfade Özgürlüğünün Geliştirilmesi ve Korunması Konusunda Birleşmiş Milletler Özel Raportörü *Frank La Rue* tarafından sunulan raporda, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde (İHEB) ve Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'de (Sözleşme) korunan ifade özgürlüğünün internet ortamını da kapsadığı belirtilmiştir:

“İnternet, kuşkusuz, bireylerin -İHEB'in ve Sözleşme'nin 19. maddelerinde güvenceye

¹ Hillary Rodham Clinton, “Remarks on Internet Freedom,” *U.S. Department of State*, 21 Ocak 2010, <https://2009-2017.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2010/01/135519.htm>. Clinton; konuşmasının devamında bireylerin sansüre uğramadan ve devletler tarafından gözetlenmeden bilgi alışverişi yapmaya hakları olduğunu, ABD'nin internet politikasının bu hakkı bütün insanlara eşit bir biçimde sağlamayı içerdiğini vurgulasa da ABD'nin sansür ve gözetleme politikası Clinton'un bu iddialarıyla örtüşmemektedir. Bkz. Daniel Joyce, “Internet Freedom and Human Rights,” *European Journal of International Law* 26, no. 3 (2015): 494; Stephen Tully, “People You Might Know: Social Media in the Conflict Between Law and Democracy,” iç. *Law and Democracy: Contemporary Questions*, ed. Glenn Patmore ve Kim Rubenstein (Canberra: ANU Press, 2014), 164-165.

bağlanan- düşünce ve ifade özgürlüklerini kullandıkları temel araç hâline gelmiştir.

İHEB'in ve Sözleşme'nin 19. maddeleri, herkesin *her türden medya aracılığıyla* kendini ifade etme hakkına sahip olduğunu düzenlemektedir. Özel Raportör, söz konusu maddelerin gelecekte bireylerin ifade özgürlüklerini kullanmalarının aracı olacak teknolojik gelişmeleri kapsama ve bunlara uyum sağlama öngörüsüyle [her türden medyayı kapsayacak biçimde] hazırlandığını vurgulamaktadır. Dolayısıyla uluslararası insan hakları hukuku, hâlâ güncelliğini korumaktadır ve internet gibi yeni iletişim teknolojilerine de uygulanabildirir.”²

İnsanların internet ortamında özgür olmaları gerektiği fikri, her ne kadar “internet özgürlüğü” adıyla ilk kez *Clinton* tarafından gündeme getirilmiş ve *La Rue* tarafından ifade özgürlüğüyle ilişkilendirilmiş olsa da yeni bir fikir değildir.

1990'lı yıllarda internet erişiminin herkese açılmasıyla devletlerin siber uzaya müdahale edip edemeyeceği tartışma konusu olmuştur. Yeni bir teknoloji olan internet, çoğu insanda heyecan uyandırmış; devlet müdahalesinin olmadığı bir alan hayali doğmuştur. Örneğin; *John Perry Barlow*, 1996'da “*A Declaration of the Independence of Cyberspace* (Siber Uzak Bağımsızlık Bildirgesi)” adlı bir bildirge yayımlayarak siber uzayın sınır tanımadığını ve bağımsız olduğunu, siber uzaya herhangi bir müdahalenin mümkün olmadığını savunmuştur.³

² Frank La Rue, *Report of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of the Right to Freedom of Opinion and Expression*, Frank La Rue (Cenevre: BM İnsan Hakları Konseyi, 21 Mart 2011), § 20-21.

³ John Perry Barlow, “*A Declaration of the Independence of Cyberspace*,” *Electronic Frontier Foundation*, erişim 25 Aralık 2024, <https://www.eff.org/tr/cyberspace-independence>.

“Open Internet (açık internet)” olarak bilinen bu görüş, günümüzdeki internet özgürlüğü anlayışının da temelini oluşturmaktadır. Öte yandan internetin hızla gelişmesi; suçla mücadele etme, bireyleri internet ortamında koruma gibi ihtiyaçları doğurmuş ve internetin hukuki düzenlemeye tâbi olması gerektiği hemen herkesçe kabul edilmiş,⁴ dolayısıyla Open Internet fikri de popüleritesini yitirmiştir.

2010’larda “Arap Baharı” adı verilen Ortadoğu’daki bir dizi hükûmet karşıtı ayaklanma, internetin demokrasi ve özgürleşmedeki rolünü gündeme getirmiştir. İnsan hakları, özgürlük ve demokrasi talep eden vatandaşların internete erişiminin devletler tarafından engellenmesi, bir insan hakkı olarak internet özgürlüğünün tartışılmasına neden olmuştur.⁵

COVID-19 pandemisiyle birlikte internet özgürlüğü kavramına, “internet erişim (*access to internet / internet access*)” kavramı eklenmiştir. Pandemi öncesinde internete erişim, yalnızca 5369 sayılı Evrensel Hizmet Kanunu kapsamında *evrensel hizmet* başlığı altında bir elektronik haberleşme hizmeti olarak değerlendirilirken (m. 2) veya internete erişimden

⁴ İnternet düzenlemelerinin tarihsel gelişimi konusunda daha ayrıntılı bilgi için bkz. John Palfrey, “Four Phases of Internet Regulation,” *Social Research* 77, no. 3 (2010): 981-996.

⁵ Bu noktada unutulmaması gereken bir husus; Arap Baharı’nın başlangıçta öngörüldüğü gibi demokrasi veya özgürlük getirmediği, ya Mısır’da olduğu gibi devrilen diktatörlerin yerini kısa sürede yenilerinin aldığı ya da Libya’da olduğu gibi siyasi istikrarsızlığa yol açtığıdır. Bu nedenle pek çok yazar, internetin demokrasi ve özgürleşmedeki rolüne kuşkuyla yaklaşmaktadır. Örneğin; bkz. Joyce, “Internet Freedom,” 504. Elbette salt internet özgürlüğünün antidemokratik rejimleri değiştireceği iddia edilemez; demokratikleşme, internet özgürlüğü gibi tek bir etkene bağlı olmayan karmaşık bir süreçtir. Buna karşılık Arap Baharı’nın başarısızlığı, internet özgürlüğünün demokrasilerdeki önemini yadsımak için yeterli değildir. Zira internet; insanlara görüşlerini belirtme, şikâyetlerini dile getirme, güncel tartışmalara katılma gibi konularda daha önce hiçbir iletişim aracının sağlamadığı kadar olanak sağlamaktadır. Bu açıdan bir devletin demokratikliğinin belli başlı belirleyenlerinden birinin ülkesindeki internet özgürlüğü olduğunu söylemek hatalı olmayacaktır.

genellikle internet ortamında sansüre uğramama biçiminde bir internet özgürlüğü anlaşılırken; pandemi döneminde internetin bir tür kitle iletişim aracından fazlası olduğu anlaşılmış ve internete erişimin kendisinin sağlık ve eğitim hakkı gibi temel haklarla doğrudan ilişkili bir insan hakkı olup olamayacağı tartışılmaya başlanmıştır.

Bu gelişmeler sonucunda internet özgürlüğü, internete erişim hakkı, -sonraki bölümlerde değinilecek olan- dijital uçurum gibi konular literatüre girmiştir.

II. İNTERNET ÖZGÜRLÜĞÜ

Doktrinde “internet özgürlüğü” kavramından daha çok “internet erişim hakkı” kavramıyla karşılaşılmakta; internete erişim hakkıysa, çoğunlukla, devlet tarafından gerekli internet altyapısının oluşturulması, internete erişimi sağlayacak teknolojik aletlerin fiyatlarının vatandaşların maddi gücünü aşmaması, hatta teknolojik aletlere maddi gücü yetmeyen vatandaşlara bu aletlerin devlet tarafından sağlanması, sağlanan internetin hızlı olması gibi taleplerle birlikte -internet özgürlüğünü de kapsayacak biçimde- sansüre uğramadan, devlet veya şirketler tarafından gözetlenmeden internet ortamında paylaşım yapabilme ve paylaşılan içeriklere erişebilme gibi talepleri de içerecek kadar geniş tanımlanmaktadır.⁶

⁶ İnternet erişim hakkının internet özgürlüğünü içerecek biçimde ele alındığı eserlere örnek olarak bkz. Emre Kurt, “Ucuz, Sansürsüz ve Hızlı İnternete Erişim Hakkı,” *Ankara Barosu Dergisi* 73, no. 2 (2015): 287-293; Başak Çalı, “The Case for the Right to Meaningful Access to the Internet as a Human Right in International Law,” iç. *The Cambridge Handbook of New Human Rights: Recognition, Novelty, Rhetoric*, ed. Andreas von Arnould, Kerstin von der Decken ve Mart Susi (Cambridge: Cambridge University Press, 2020), 276-284; Oreste Pollicino, “The Right to Internet Access,” iç. *The Cambridge Handbook of New Human Rights: Recognition, Novelty, Rhetoric*, ed. Andreas von Arnould, Kerstin von der Decken ve Mart Susi (Cambridge: Cambridge University Press, 2020),

Bu çalışmada -literatürdeki yaklaşımın aksine- “internet özgürlüğü” ve “internete erişim hakkı” birbirinden bağımsız iki kavram olarak ele alınacak, internet özgürlüğünün içeriği belirlendikten sonra internete erişim hakkı konusunda da bilgi verilerek ikisinin arasındaki fark açıklanacaktır.

A. Tanım

Bir fikir olarak insan hakları, insanın sırf insan olduğu için belli bazı haklara sahip olması gerektiğini ifade eder. Bu düşünceye göre insan, insan türüne özgü olanakları nedeniyle değerlidir. Politik birlikler hâlinde yaşayabilmesi, felsefi düşünceler ortaya koyabilmesi, sanat eserleri üretebilmesi, bilimsel gelişme kaydedebilmesi insanın olanaklarına örnektir. İnsanın değeri, etik olanaklara sahip olmasının bir sonucudur. İnsan haklarıysa insanın türüne özgü etik olanaklarının korunması ve geliştirilmesi talepleridir.⁷

İnsan hakları, insanın değerinin bilgisinden türetildiği için bu hakların temellendirilmesi gerekliliklerinin gösterilmesiyle olur. Eğer bir hakkın yokluğunun insanın olanaklarına zarar verdiği veya bu olanakların geliştirilmesini engellediği gösterilebilirse o hak, bilgisel olarak temellendirilmiş olur.⁸ İnternet özgürlüğü de bu yaklaşımdan yola çıkılarak temellendirilecek, böyle bir hakkın neden gerekli olduğu ve kapsamı açıklanmaya çalışılacaktır. Bunun için önce özgürlük kavramından ne anlaşılması gerektiği belirlenmelidir.

263-275; Mert Nomer, *İnternete Erişim Hakkı* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2023); Alper Işık, *İnternet Aktörleri ve Egemenliğin Değişen Boyutları* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2023), 80.

⁷ İoanna Kuçuradi, “Etik İlkeler ve Hukukun Temel Öncülleri Olarak İnsan Hakları,” iç. *İnsan Hakları: Kavramları ve Sorunları* (Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 2022), 56-57.

⁸ İoanna Kuçuradi, “Normların Bilimsel Temellendirilebilirliği,” iç. *Çağın Olayları Arasında* (Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 2022), 179-180.

Özgürlük kavramı, üç farklı anlamda kullanılabilir.⁹ Bunlardan ilki, *tür olarak insanın bir olanağı* anlamında özgürlüktür. Yani insanın özgür olabilen bir varlık olduğuna işaret eder. İkincisi, bir kişinin özgür olması anlamında *etik özgürlüktür*. Özgür bir kişinin düşünceleri veya eylemleri, yalnızca dış etkenler tarafından belirlenmez; bir kişi özgürse etik değerlerden yola çıkarak doğru değerlendirmelerde bulunabilir.¹⁰ Sonuncusu, *toplumsal özgürlüktür*. Özgürlüğün bu türü de ahlaksal ve hukuksal olmak üzere ikiye ayrılabilir. *Ahlaksal özgürlük*, toplumun değer yargılarına¹¹ aykırı düşünen, davranan insanların yaşamlarını etkileyecek kadar tepki görmemeleri anlamına gelir. *Hukuksal özgürlükse* temel hakların pozitif hukukta güvence altına alınmış olmasını gerektirir. Anayasada veya uluslararası sözleşmelerde insan haklarına yer verilmesi, ayrıca devletlerce insan haklarının korunması ve gerçekleştirilmesi hukuksal özgürlüğün gerekleridir.¹²

⁹ İoanna Kuçuradi, “Özgürlük ve Kavramları,” iç. *Ulludağ Konuşmaları* (Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 2017), 1.

¹⁰ Kuçuradi, “Özgürlük ve Kavramları,” 6-7.

¹¹ Burada kısaca değer ve değer yargısı ayırımına değinilmesinde fayda vardır. Bir şeyin benzerleri arasındaki yeri, o şeyin değeridir. Örneğin; insanların canlılar arasındaki yeri, insanın değerini belirler. Yukarıda da bahsedildiği gibi insan, diğer canlılardan farklı bazı olanaklara sahip olduğu için değerlidir ve insan onuruna sahiptir. Buna karşılık değer yargısı, toplumdan topluma ve zamandan zamana değişen; yüklemi iyi-kötü, doğru-yanlış, güzel-çirkin vb. yargılar bildiren değer biçmelerdir. “Büyüklerin karşısında bacak bacak üstüne atmak ayıptır.” veya “Kısa paçalı pantolonlar çirkindir.” gibi yargılar, değer yargılarıdır. Bu ifadeler, bir toplumda belli bir zamanda geçerli olsa da farklı bir toplumda veya farklı bir zamanda anlamsız olabilir, hatta yanlış bulunabilir. Bu ayırım ışığında ahlaksal özgürlük, yalnızca örnekleri verilen değer yargılarına aykırı düşünen veya davranan insanların zarara uğratılmamaları demektir. Yoksa insanın değerine aykırı düşünce ve davranışların (söz gelimi nefret söylemi veya işkencenin) yasaklanamayacağı veya cezalandırılmayacağı kastedilmemektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. İoann Kuçuradi, *İnsan ve Değerleri* (Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 2020).

¹² Kuçuradi, “Özgürlük ve Kavramları,” 13-18.

Hukuksal özgürlüklerin ilk akla gelen örneği ifade özgürlüğüdür. İfade özgürlüğü,¹³ egemen fikirlere aykırı olsa bile herkesin “yeni fikirler ve bilgiler getirme hakkını” güvence altına alır. Bir başka deyişle aykırı düşüncelerini dile getiren insanların temel haklarına müdahale edilmemesini gerektirir.¹⁴ Bu anlamda ifade özgürlüğü ifade edilen düşünceleri değil, düşünceleri ifade eden kişileri korur. Böylece hakaretin veya nefret söyleminin yasaklanması, ifade özgürlüğüyle çelişmez.¹⁵

İfade özgürlüğü, insanın özgür olma olanağını gerçekleştirebilmesi için zorunludur. Her bir birey, ancak ifade özgürlüğü bir insan hakkı olarak tanındığında etik açıdan özgür olabilir. Toplumsal özgürlük de toplumu oluşturan bireylerin özgür olmalarına bağlıdır.¹⁶ İfade özgürlüğünün olmadığı bir toplumda insanların türe özgü olanaklarını geliştirmeleri son derece güçleşir. Öyleyse ifade özgürlüğünün bir insan hakkı olduğu açıktır.

İnternet özgürlüğünün temelinde de ifade özgürlüğünde olduğu gibi insanın özgür olma olanağını gerçekleştirebilmesi için gerekli olması vardır. Fakat internet özgürlüğü, düşünceyi

¹³ Kuçuradi, ifade özgürlüğü yerine düşünce özgürlüğü terimini tercih etmektedir. Kuçuradi'ye göre bir hakkın içeriği doğru belirlendiğinde kötüye kullanılması söz konusu olamaz. İoanna Kuçuradi, “İnsan Haklarından Devlet Kuramına,” iç. *İnsan Hakları: Kavramları ve Sorunları* (Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 2022), 45. İfade özgürlüğü, her türden ifadeyi kapsayacak biçimde anlaşılırsa şiddete tahrik veya nefret söylemi içeren ifadeler de hakkın kapsamındaymış gibi savunulabilir. Oysa düşünce özgürlüğü, egemen düşüncelere aykırı düşüncelere sahip olma ve bunları açıklama olarak anlaşılırsa hakkın kötüye kullanılması mümkün olmayacaktır. Çünkü şiddete tahrik eden veya nefret söylemi içeren ifadeler zaten hakkın kapsamı dışında kalacaktır. Buna karşılık hukuki metinlerde yaygın kullanılan terim ifade özgürlüğü olduğu için makalede ifade özgürlüğü kullanılacak ve hukuktaki klasik yaklaşım doğrultusunda hakkın sınırlandırılmasına da değinilecektir.

¹⁴ İoanna Kuçuradi, “Düşünce Özgürlüğü: Nedir Acaba?” iç. *İnsan Hakları: Kavramları ve Sorunları* (Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 2022), 110.

¹⁵ Kuçuradi, “Düşünce Özgürlüğü,” 111.

¹⁶ Kuçuradi, “Özgürlük ve Kavramları,” 14.

açıklama özgürlüğünden ibaret değildir. Sağlık, eğitim ve çalışma gibi pek çok hakkın gerçekleştirilebilmesi, internetle sıkı bir ilişki içindedir. Hastane randevusu almak veya tetkik sonuçlarını görüntülemek gibi işlemler; e-Nabız, Merkezi Hekim Randevu Sistemi (MHRS) veya hastanelerin çevrim içi randevu ve işlem sayfaları üzerinden gerçekleştirilmektedir. Merkezî sınav başvuruları ve okul tercihleri, Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi'nin (ÖSYM) Aday İşlemleri Sistemi üzerinden yapılmakta; üniversitelerde ders kayıtları öğrenci bilgi sistemleri üzerinden yenilenmekte; örgün eğitimin her kademesinde dersler, çevrim içi materyallerle desteklenmekte; telafi dersleri veya ek dersler, çevrim içi olarak yapılmaktadır. İş başvuruları için gerekli belgeler e-Devlet'ten toplanabilmekte; çoğu işyerinde işçilerin uzaktan çalışabilmeleri beklenmektedir.

Bu durumda internet özgürlüğü, insanın özgür olma olanağını geliştirmesi için gerekli olmasının yanında eğitim, sağlık, çalışma gibi haklarına erişebilmesini de sağlamaktadır. İnternet özgürlüğünün yokluğu hâlinde sayılan insan hakları hem devlet hem de başka kişiler tarafından ihlal edilebilecektir. İfade özgürlüğünün özünü oluşturan egemen fikirlere aykırı olsa bile düşüncelerini ifade eden kişilerin temel haklarına müdahale edilmemesi talebi de yerine getirilemeyecektir. Çünkü internette egemen fikirlere aykırı ifadeler kısıtlanırken diğer kullanıcıların eğitim, sağlık, çalışma haklarının zarar görmesi olasıdır. Kaldı ki amaç, egemen fikirlere aykırı fikirleri bastırmak bile olmayabilir. Yine de internet özgürlüğüne orantısız müdahalelerin başka hakları ihlal etmesi söz konusu olabilir. 2017'de Vikipedi'ye getirilen erişim engeli bu türden bir hak ihlalinin örneğidir. Çevrim içi bir ansiklopedi olan Vikipedi, Türkiye'de üç yıla yakın bir süre erişime engellenmiştir.¹⁷ Erişim engeli sürecinde kullanıcılar açısından bilgiye erişmek oldukça

¹⁷ "Vikipedi'ye Türkiye'den erişimin engellenmesi," *Vikipedi*, son güncelleme: 23 Şubat 2025, https://tr.wikipedia.org/wiki/Vikipedi%27ye_T%C3%BCrkiye%27den_eri%C5%9Fimin_engellenmesi.

güçleşmiştir. Nitekim AYM de Vikipedi'ye uygulanan erişim engeli tedbirinin sürekli hâle gelmesinin engelin sitenin tamamına yönelik olduğu göz önüne alındığında orantısız olduğuna hükmetmiştir.¹⁸

İnternet özgürlüğüne hukuka uygun olmayan bir biçimde müdahale edildiğinde kişilerin temel haklarının zarar görme olasılığının oldukça yüksek olduğu hesaba katıldığında internet özgürlüğünün kendisinin bir temel hak olduğu ileri sürülebilir. Temel bir hak olarak internet özgürlüğü, kişilerin özgür olma olanaklarını gerçekleştirebilmelerini ve diğer temel haklarını kullanabilmelerini güvence altına alacaktır. İnternet özgürlüğünün gerekliliği gösterildiğine göre temellendirmenin ikinci adımında hakkın içeriğinin ne olduğu ortaya konulmalıdır.

İnternet kullanıcılarının internet ortamında haklarını kullanmalarının önünde iki ana engel vardır: Sansür ve gözetleme. Burada *sansür*le kastedilen; içerik filtreleme, erişim engelleme gibi uygulamaların ve internet kullanıcılarına paylaşımlarından dolayı uygulanan hukuki yaptırımların, meşru bir gerekçe olmaksızın, sırf ifadeyi kontrol etme amacıyla kullanılmasıdır. Nitekim internet özgürlüğü düşüncesinin çıkış noktası, ülkelerindeki muhalif sesleri bastırmak isteyen devletlerin internet ortamında uyguladıkları yasaklar ve internet kullanıcılarına uyguladıkları hukuka aykırı yaptırımlardır.

Öte yandan erişim engellemenin sansürle eş anlamlı olmadığı unutulmamalıdır. Yukarıda da belirtildiği üzere ifadeler açıkça yanlışsa (örneğin; bilimsel gerçeklere aykırıysa) veya insan onuruna zarar veriyorsa (örneğin; nefret söylemi içeriyorsa) yasaklanabilir. Sansürün amacı baskıdır. Oysa erişim engelleme, hukuka uygun biçimde uygulandığında, kullanıcıları

¹⁸ AYM, *Wikimedia Foundation Inc. ve diğerleri*, B. No. 2017/22355, 26/12/2019, § 96.

internette korumayı amaçlar.¹⁹ Buna karşılık otoriter devletlerin erişim engeli adı altında sansür uygulaması da olasıdır.²⁰ Dolayısıyla bir siteye erişimin engellenmesinin sansür mü, yoksa hukuka uygun bir tedbir mi olduğuna her somut durumun özelliğine göre karar verilmelidir.

Sansür, ifade özgürlüğünün özüne dokunmaktadır. Zira sansürle ulaşılmak istenen amaç, egemen düşüncelere aykırı düşüncelerin bastırılmasıdır. İfade özgürlüğü, en başından beri bir toplumda egemen olan düşüncelere aykırı düşüncelere sahip kişilerin korunması talebini dile getirmektedir.²¹ Dahası sansür, meşru ifadeyi kısıtladığı için insanların bilgiye erişmelerine engel olmaktadır. Dolayısıyla hem insanın özgür olma olanağını hem de düşünme, öğrenme, yeni bilgi üretme olanaklarını kısıtlamaktadır.

Gözetleme (*surveillance*)²² ise bireylerin kişisel verilerinin veya internette hangi sitelere girdikleri, ne tür paylaşımlar yaptıkları, neleri beğendikleri gibi hareketlerinin; devlet veya internete erişimde aracı konumunda olan teknoloji şirketleri tarafından

¹⁹ Bülent Kent, *Türkiye’de İnternet Sitelerine Erişimin Engellenmesi* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2019), 55-56.

²⁰ Kent, *Türkiye’de İnternet*, 52.

²¹ John Stuart Mill, *Hürriyet Üstüne* çev. M. Osman Dostel, sad. Ömer Çaha (Ankara: Liberte Yayınları, 2009), 48-49.

²² Doktrinde “*surveillance*” sözcüğüne karşılık olarak “gözetim” sözcüğünün kullanıldığı görülmektedir. TDK’nin *Güncel Türkçe Sözlük*’üne göre “gözetim”, “gözetmek işi” anlamına gelmektedir. *Sözlük*’te “gözetmek” eyleminin beş farklı anlamı vardır: “(1) Korumak, bakmak, özen göstermek; himaye etmek. (2) Önem vermek, göz önünde bulundurmak, ayrı tutmak; kovmak. (3) Kollamak, beklemek. (4) Bir sonuca giderken bütün ayrıntı ve etkenleri dikkate almak. (5) Kayırmak.” Bunlardan herhangi biri *surveillance* sözcüğüne karşılık gelmemektedir. Çünkü *Cambridge Dictionary*’ye göre *surveillance*, “bir kimsenin veya bir yerin, özellikle kolluk ya da ordu tarafından, gerçekleşmiş ya da gerçekleşmesi muhtemel bir suç nedeniyle yakından izlenmesi” demektir. O hâlde *surveillancenin* amacı; “gözetmek” değil, TDK’ye göre “birine veya bir şeye gizlice bakmak; dikizlemek” ya da “birinin yaptıklarını belli etmeden izlemek” anlamına gelen “gözetlemek”tir. Bu nedenle, çalışmada “gözetleme” sözcüğü tercih edilecektir.

izlenmesi, kaydedilmesi, depolanması ve yeri geldiğinde kullanılmasıdır. Aynı zamanda, Çin’de olduğu gibi, internet kullanıcılarının sosyal medya hesabı oluştururlarken gerçek adları, kimlik bilgileri veya telefon numaralarıyla kaydolmalarını zorunlu tutan sistemler de gözetleme kapsamında değerlendirilebilir. Her ne kadar bu tür sistemlerin siber uzayda suçla mücadeleleyi kolaylaştırdığı iddia edilebilirse de gerçek adlarını kullanmak zorunda olan bireylerin, bazı düşüncelerini -özellikle açıkladıkları takdirde olumsuz sonuçlarla karşılaşabileceklerini öngördükleri düşüncelerini-açıklamaktan çekinecekleri açıktır.

Gözetleme, ifade özgürlüğünün ötesinde genel olarak özgürlüğü kısıtlamaktadır. Zira gözetlemenin yegâne sonucu, insanların fişlenmekten korktukları için düşüncelerini ifade etmekten kaçınmaları değildir. Gözetleme, aynı zamanda teknoloji şirketlerinin internet kullanıcılarının verilerini toplamasına ve çeşitli araçlarla kullanıcıları manipüle etmesine imkân sağlamaktadır. Özellikle öneri sistemleri, kullanıcıların tüketim alışkanlıklarından siyasal tercihlerine kadar pek çok konuda etkili olabilmektedir.²³ Bu bakımdan gözetleme, insanın özgür olma olanağını derinden etkilemektedir.

Sansür ve gözetlemeyle ilgili açıklamalar dikkate alındığında *internet özgürlüğü*, bireylerin devlet veya teknoloji şirketleri tarafından *sansüre uğratılmaktan veya gözetlenmekten korkmadan* internet ortamında veya sosyal medyada her türden paylaşım yapabilmelerini ve paylaşılan içeriklere erişebilmelerini içerir. Bu bağlamda internet özgürlüğünün devletlere sansür uygulamama ve insanları gözetlememe

²³ Öneri sistemleriyle bireysel otonomi arasındaki ilişki hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Karina Grisse, “Recommender Systems, Manipulation and Private Autonomy: How European Civil Law Regulates and Should Regulate Recommender Systems for the Benefit of Private Autonomy,” iç. *Recommender Systems: Legal and Ethical Issues* ed. Sergio Genovesi, Katharina Kaesling ve Scott Robbins (Berlin: Springer, 2023).

biçiminde *negatif bir yükümlülük* ile insanları teknoloji şirketlerinin sansür ve gözetleme uygulamalarından koruma biçiminde *pozitif bir yükümlülük* yüklediği söylenebilir. Çünkü devletin görevi, insan haklarını güvence altına almaktır.²⁴

B. İnternet Özgürlüğünün İfade Özgürlüğüyle İlişkisi

Birleşmiş Milletler Özel Raportörü *La Rue*, internet özgürlüğünü İHEB'in ve Sözleşme'nin 19. maddelerine dayandırmaktadır.²⁵ İHEB m. 19'a göre "herkesin düşünce ve ifade özgürlüğü vardır; bu özgürlük, herhangi bir müdahaleye uğratılmaksızın görüş sahibi olma, *bilgiyi ve düşünceyi* sınır tanımaksızın *her türden medya aracılığıyla arama, öğrenme ve yayma* özgürlüklerini içerir." Sözleşme'nin 19. maddesinin 2. fıkrasında "Herkesin ifade özgürlüğü vardır; bu özgürlük, *her türden bilgiyi ve düşünceyi* sınır tanımaksızın sözlü, yazılı veya basılı olarak, sanat eseri biçiminde veya tercih edilen *herhangi bir medya aracılığıyla arama, öğrenme ve yayma* özgürlüklerini içerir." düzenlemesi yer almaktadır.

Her iki hükmün ortak noktası, ifade özgürlüğünün "bilgiyi ve düşünceyi arama, öğrenme ve yayma özgürlüğü" olarak tanımlanması ve söz konusu özgürlüğün herhangi bir medya aracı kanalıyla kullanılabileceğinin belirtilmesidir. İfade özgürlüğünün temelinde bilginin serbest dolaşımının bulunduğunu ifade eden bu görüş, 1940'larda ABD'nin dış politikasında önemli bir yer tutan "düşüncelerin serbest piyasası (*marketplace of ideas*)" benzetmesine dayanır.²⁶ Bu benzetmeyle ifade edilmek istenen, devletin ifade özgürlüğüne müdahale etmekten olabildiğince kaçınması gerektiği çünkü doğruya ve

²⁴ Kuçuradi, "Devlet Kuramı," 43.

²⁵ *La Rue, Report*, § 20-21.

²⁶ İnternet özgürlüğüyle "*free flow doctrine* (bilginin serbest dolaşımı doktrini)" arasındaki ilişki hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Jonathon W. Penney, "Internet Access Rights: A Brief History and Intellectual Origins," *William Mitchell Law Review* 38, no. 1 (2011): 10-42.

gerçeğe ancak karşıt düşüncelerin çatışmasıyla ulaşılabileceğidir.²⁷

İHEB'in hazırlanmasında *Eleanor Roosevelt*'in etkisi göz önüne alındığında "bilgiyi arama, öğrenme ve yayma" özgürlüğünün düşünsel temellerinin -internet özgürlüğünün düşünsel temelleri gibi- Amerikan düşüncesinde yer aldığı söylenebilir. İfade özgürlüğüyle internet özgürlüğü arasındaki ilişki bu açıdan da kurulabilir. Çünkü ifade özgürlüğünün önemli bir unsuru kabul edilen bilgiyi arama, öğrenme ve yayma özgürlüğünün günümüzdeki temel araçlarından biri internettir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) içtihadına göre de internet; bilgiyi ve düşünceleri öğrenme ve yayma özgürlüğünün temel vasıtalarından biri, kamuyu ilgilendiren meselelerle ilgili tartışmalara ve eylemlere katılmanın zorunlu bir aracıdır. İnternet, kullanıcılarına ifade özgürlüklerini kullanmaları için eşi benzeri görülmemiş bir ortam sağlamaktadır.²⁸

Anayasa Mahkemesi (AYM), ifade özgürlüğünü "bireylerin serbestçe haber ve bilgilere, başkalarının fikirlerine ulaşabilmesi, ... bunları ... çeşitli yollarla serbestçe ifade edebilmesi, anlatabilmesi, savunabilmesi, başkalarına aktarabilmesi ve yayabilmesi" biçiminde tanımlamaktadır. Bu bağlamda her türlü araçla yapılan düşünce açıklamaları anayasal koruma altındadır.²⁹ Mahkeme, internetin günümüzde düşünceyi açıklama ve bilgi elde etmenin temel araçlarından biri olduğunu

²⁷ Düşüncelerin serbest piyasasının uygun bir benzetme olmadığı, genellikle *Milton* ya da *Mill*'e atfedilse de yazarların böyle bir ifadesinin bulunmadığı gibi eleştiriler için bkz. Lisa Herzog, *Citizen Knowledge: Markets, Experts, and the Infrastructure of Democracy* (Oxford: Oxford University Press, 2024), 104-121.

²⁸ AİHM, *Cengiz ve Diğerleri/Türkiye*, B. No. 48226/10, 14027/11, 1/12/2015, § 49 ve 52.

²⁹ AYM, *Emin Aydın*, B. No. 2013/2602, 23/1/2014, § 40 ve 43.

belirtmektedir.³⁰ Daha ileri tarihli kararlarında ise internet özgürlüğü kavramını da kullanmakta ve ifade özgürlüğünün internet özgürlüğünü de kapsadığını ifade etmektedir.³¹

Kısacası hem ulusal hem de uluslararası hukukta internet özgürlüğü, ifade özgürlüğünün internetteki yansıması olarak değerlendirilmektedir.

C. İnternet Özgürlüğüne Yönelik Eleştiriler

Literatürde internet özgürlüğü yeni bir hak olarak gittikçe daha fazla savunulmakla birlikte internet özgürlüğüne yönelik eleştiriler de yok değildir. İnternet özgürlüğüne teorik ve pratik açıdan çok çeşitli nedenlerle itirazlar getirilmektedir. İnternet özgürlüğüne ilk itiraz; internetin bir amaç değil, araç olduğudur. Bu görüşe göre internetin bazı hakları gerçekleştirmeyi kolaylaştırdığı doğru olmakla birlikte internetin kendisinin bir hak kabul edilmesi yanlıştır. İnsan hakları açısından önemli olan, medeni ve siyasi hakların internet ortamında da korunmasıdır.³²

Bu eleştirinin nedeni, internet özgürlüğü veya internete erişim hakkını savunan yazarların internetin kendisini bir hak olarak gördükleri yanılığıdır. Oysa internet özgürlüğüyle kastedilen, insanların haklarının -özellikle de ifade özgürlüğünün- internet ortamında da korunmasıdır. Nitekim AYM de ifade özgürlüğünün bilgilerin içeriklerinin yanı sıra bilgiyi yayma araçlarını da kapsadığını kabul etmektedir.³³

İkinci olarak, ifade özgürlüğü varken ayrıca internet özgürlüğüne gerek olmadığı savunulabilir. Zaten AİHM ve

³⁰ AYM, *Yaman Akdeniz ve Diğerleri*, B. No. 2014/3986, 2/4/2014, § 39; AYM, *YouTube LLC Corporation Service Company ve Diğerleri*, B. No. 2014/4705, 29/5/2014, § 52.

³¹ AYM, *Ali Kırık*, B. No. 2014/5552, 26/10/2017, § 44.

³² Vinton G. Cerf, "Internet Access Is Not A Human Right," *The New York Times*, 4 Ocak 2012, <https://www.nytimes.com/2012/01/05/opinion/internet-access-is-not-a-human-right.html>.

³³ AYM, *Ali Kırık*, § 44.

AYM'nin de internete erişim engelleriyle ilgili vakaları, ifade özgürlüğü bağlamında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) m. 10 ve 1982 Anayasası m. 26 çerçevesinde incelediği ileri sürülebilir.

Bu iddiaya verilecek yanıt, insan haklarının değişmez nitelikteki sınırlı bir listeye işaret etmediğidir. Ekonomik, sosyal, politik ve teknolojik gelişmeler, yeni sorunlar ve bu sorunlara bağlı olarak yeni talepler doğmasına neden olabilir. Zaman içerisinde, verilen mücadeleler sonucu bu hak talepleri kabul edilebilir ve yeni insan hakları olarak ortaya çıkabilir. Nitekim hakların kuşaklara göre tasnifi de zaman içerisinde yeni hakların ortaya çıktığını göstermektedir.³⁴

Günümüzde sanat özgürlüğü, bilim özgürlüğü ve basın özgürlüğü; uluslararası sözleşmelerde ve anayasalarda ifade özgürlüğünden bağımsız olarak tanınmaktadır. Zira basının, sanatın ve bilimin özgün yapıları ifade özgürlüğünden daha farklı bir yaklaşımı gerektirmektedir. Bu doğrultuda internet özgürlüğü de bağımsız bir özgürlük olarak düşünülebilir.

İnternet özgürlüğünün yeni ihtiyaçlara cevap verdiği açıktır. En basitinden bu makale, çevrim içi olarak yayımlanan *Bilişim Hukuku Dergisine DergiPark* üzerinden gönderilmiştir. Hakemler değerlendirilmelerini bu platform üzerinden paylaşmış; editör, yazar ve hakemlerle buradan iletişime geçmiştir. Bu sayede internet öncesi dönemde taraflar açısından çok daha uğraştırıcı olabilecek bu süreç, kısa sürede ve etkili bir biçimde yürütülebilmiştir. Dahası makalenin kaynakçasında pek çok internet kaynağına veya *DergiPark* gibi platformlardan erişilen makale ve kitaplara yer verilmiştir. Bu sayede internet öncesi dönemde erişimi pek mümkün olmayan eserler, çalışmaya dâhil edilebilmiştir. Son olarak okuyucular, dergiye internet üzerinden kolayca erişebilmektedir. Sadece bu örneğe

³⁴ Bülent Algan, *İnsan Hakları (Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve)* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2023), 32-38.

bakıldığında bile internetin hayatın olağan süreçlerinin vazgeçilmez bir parçası hâline geldiği görülebilir. Merkezî sınav başvuruları, hastane randevuları gibi örnekler de düşünüldüğünde internetin günümüzün ihtiyaçlarına cevap verdiği ileri sürülebilir.

Öte yandan internette sansür ve gözetleme, yaygın anlamıyla sansür ve gözetlemeden hem amaçları hem de yöntemleri açısından oldukça farklıdır. Benzer biçimde internette suçla mücadele etmek ve kişisel verileri korumak, söz konusu sorunlara yeni yaklaşımları zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda ifade özgürlüğü, internet özgürlüğünün yalnızca sansür boyutuna işaret etmektedir.

İnternet özgürlüğü hakkındaki bir diğer eleştiri; ABD Anayasası'nın Birinci Değişikliğine (*First Amendment*) dayandığı, bu nedenle evrensel olamayacağı, neredeyse sınırsız bir ifade özgürlüğü anlayışından türeyen bu özgürlüğün ABD dışındaki ülkelerin durumunu analiz etmede yetersiz kalacağıdır.³⁵

Bu görüşe katılmak zordur çünkü yalnızca internet özgürlüğü değil, uluslararası sözleşmelerdeki ifade özgürlüğü düzenlemeleri de düşünsel temellerini Amerikan düşüncesinde bulmaktadır. Hem BM Özel Raportörü hem AIHM hem de AYM internete erişim engellerini değerlendirirken “bilgiyi arama, öğrenme ve yayma” özgürlüğüne atıf yapmaktadır. O hâlde internet özgürlüğünün “yerel bir yaklaşım” olduğu ileri sürülemeyecektir. Dahası internet özgürlüğü, bu şekilde sınırlı tanımlanmak zorunda da değildir. Yukarıda önerilen tanımda olduğu gibi Birinci Değişiklikten çok daha geniş bir çerçevede internet özgürlüğünü tanımlamak mümkündür.

³⁵ Alberto J. Cerda Silva, "Internet Freedom is Not Enough: Towards an Internet Based on Human Rights," *Sur – International Journal on Human Rights* 10, no. 18 (2013): 20.

İnternet özgürlüğüne yöneltilen son eleştiri, internet özgürlüğünün devlete sadece sansür uygulamama konusunda negatif bir yükümlülük yüklediğidir. Bu görüşe göre ekonomik ve sosyal haklarla desteklenmeyen internet özgürlüğü, anlamsızdır; internete erişemeyen insanlar açısından internetin özgür olup olmamasının bir önemi yoktur.³⁶

İnternete erişim hakkı, herkese eşit olarak sağlanmadığı sürece internet özgürlüğünün anlamlı olamayacağı iddiası isabetsizdir. Zira internete erişim konusunda dünya genelinde bir adaletsizlik bulunduğu ve bu adaletsizliğin giderilmesi gerektiği doğru olsa da internete erişim olanağına sahip insanlar açısından internet özgürlüğü son derece önemlidir. Kaldı ki internete erişim, devlet internete bağlanmak için gerekli altyapıyı kurmasa bile uydu interneti aracılığıyla sağlanabilir. Elbette uydu interneti kiralama olanağına sahip olmayanlar açısından adaletsizlik devam edecektir. Fakat bu durum, internet özgürlüğünün ötesinde bir sorundur.

Ayrıca her hakkın sosyal ve ekonomik haklarla desteklenmediği sürece anlamsız olacağı iddia edilebilir. Düşünce ve ifade özgürlüğü de tek başına kullanılamaz. Örneğin; bir insan, kanaat oluşturabilmek için eğitime ihtiyaç duyar fakat kimse bütün insanlara eğitimde eşit fırsatlar sağlanmadığı sürece düşünce ve ifade özgürlüğünün anlamsız olduğunu söylemez. Dahası ifade özgürlüğü, devlete müdahale etmeme biçiminde negatif bir yükümlülük yüklediği kadar başkalarının müdahalelerini önleme biçiminde pozitif bir yükümlülük de yükler. İnternet özgürlüğü de böyledir.

Ayrıca internet özgürlüğünün değil de sosyal ve ekonomik bir hak olarak internete erişim hakkının tanındığı durumda devletin “mali kaynakların yetersizliği” gerekçesiyle bu hakkın gereklerini yerine getirmekten kaçınabileceği unutulmamalıdır

³⁶ İsmail Yüksel, “İnternete Erişim Hakkı,” *Ankara Barosu Dergisi* 80, no. 3 (2022): 147.

(bkz. Anayasa m. 65). İnternet özgürlüğünün başlı başına bir hak olarak tanınması, insanlara en azından internet ortamında sansür ve gözetlenmeden korunma konusunda güvence sağlayacaktır.

D. İnternet Özgürlüğünün Sınırlandırılması

İnsan hakları, kural olarak, sınırsız değildir. Hakların ve özgürlüklerin hem doğası gereği bazı sınırları vardır hem de hukuka uygun biçimde sınırlandırılması mümkündür. Ayrıca hakların kötüye kullanılması da yasaktır.³⁷ İnternet özgürlüğü de sınırsız değildir. İnternet ortamında paylaşılan suç teşkil eden görsellere, yazılara, videolara erişimin engellenmesi yahut bir suçun tespiti, bir şüphelinin yakalanması gibi amaçlarla bazı verilerin incelenmesi; internet özgürlüğünün ihlali olmayacaktır. Çünkü internet aracılığıyla suç işlemenin, bu özgürlüğün koruma alanında olmadığı açıktır.

Bu bağlamda internet özgürlüğü, hukuka uygun olarak sınırlandırılabilir. İnternet özgürlüğünün sınırlandırılması, esasen, bireylerin internette korunmaları ve suçla mücadele amaçlarına yöneliktir. Bu yolla interneti güvenli bir ortama dönüştürmek, internet kullanıcılarının özgürlüklerini de geliştirecektir. Zira kullanıcılar, sansür ve gözetlemeden korktukları kadar internette diğer haklarının ihlal edilmesinden veya suç mağduru olmaktan da korkmakta ve özgürlüklerini kullanmaktan çekinmektedirler.

Anayasa'da veya AİHS'de internet özgürlüğü tanınmamakta; bu nedenle AYM ve AİHM, erişim engelleme uygulamalarını ifade özgürlüğü bağlamında değerlendirmektedir. İnternet özgürlüğünü sınırlandırmanın çerçevesini çizebilmek için öncelikle ifade özgürlüğünün sınırlandırma ölçütlerini incelemek gerekir.

³⁷ Algan, *İnsan Hakları*, 141-147.

Anayasa m. 13'e göre temel hak ve özgürlükler, ancak kanunla sınırlandırılabilir. Sınırlandırma, belli sebeplere bağlı ve ölçülü olmalıdır. "Düşünceyi yayma ve açıklama hürriyeti" başlıklı 26. maddedeysen ifade özgürlüğünün hangi sebeplerle sınırlandırılabilceğı sınırlı olarak sayılmaktadır.

AYM içtihadına göre kanunla ve sayılan sebeplerden birine dayanılarak yapılan sınırlandırmanın ölçülü olup olmadığına, bir diğere deyişle "demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığına, bu sırada hakkın özüne dokunulup dokunulmadığına ve ölçülü davranılıp davranılmadığına her olayın kendine has özelliklerine göre" AYM tarafından karar verilir.³⁸

AİHM de bir hakkın sınırlandırılmasının hukuka uygunluğunu denetlerken öncelikle hakka bir müdahalenin bulunup bulunmadığını tespit etmekte, bir müdahale varsa bu müdahalenin kanunla öngörölüp görölmediğini ve AİHS'de söz konusu hakkın düzenlendiğı maddede sayılan sınırlama sebeplerinden birine dayanılıp dayanılmadığını incelemekte, müdahale kanunla ve meşru bir sebebe dayanılarak yapılmışsa "müdahalenin demokratik bir toplumda zorunlu" olup olmadığını değerlendirmektedir.³⁹ Burada AİHS'nin sınırlandırma rejiminin Anayasa'dan farkı, genel sınırlama sebeplerinin sayıldığı bir hükmün bulunmamasıdır.⁴⁰

Sözleşme'nin 19. maddesinde Anayasa ve AİHS'deki düzenlemelere paralel olarak sınırlandırmanın kanunla düzenlenmesi, maddede sayılan sebeplerden birine dayanması ve zorunlu olması öngörülmektedir. Özel Raportör *La Rue* da raporunda aynı koşulları yinelemektedir. *La Rue*, ayrıca, internette yasaklanması meşru olan ifadelerin bazı örneklerini sunmaktadır: Çocuğun cinsel istismarı materyalleri, nefret

³⁸ AYM, *Emin Aydın*, § 61; AYM, *Yaman Akdeniz ve Diğere*, § 44.

³⁹ Mehmet Turhan, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Hak ve Özgürlükleri Sınırlandırma Sistemi," *Cankaya University Journal of Law* 8, no. 2 (2011): 84.

⁴⁰ Turhan, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi," 81.

söylemi, hakaret, soykırıma teşvik ve ayrımcılık, düşmanlık veya şiddete tahrik eden ifadeler gibi.⁴¹

Hem AYM hem de AİHM, internet özgürlüğüyle ilgili içtihadını ifade özgürlüğü çerçevesinde oluşturmaktadır. Dolayısıyla internet özgürlüğünü sınırlamanın koşulları da yukarıda anlatıldığı gibi olmalıdır.

III. İNTERNETE ERİŞİM HAKKI

Günümüzde internet, bilgiye ulaşmanın temel araçlarından biri hâline gelmiştir. Eğitim, ağırlıklı olarak internete erişebilmeyi ve bu yeni teknolojiyi kullanabilmeyi gerektirmektedir. İnternet, iş arama konusunda yeni olanaklar sağlamakta; iş başvuruları çoğunlukla çevrim içi yapılmaktadır. Siyasal, kültürel ve sosyal hayata katılım için internet erişimi zorunludur. Dahası e-Devlet gibi sistemler, temel kamu hizmetlerini büyük ölçüde internete bağımlı hâle getirmiştir.⁴² Covid-19 pandemisinin ardından insanlar, çevrim içi uygulamaları yaygın biçimde kullanmaya başlamışlardır. Fakat bu durum, internete erişimi olmayan veya interneti kullanmayı bilmeyen insanların bazı haklarını kullanmalarının önünde bir engel hâline gelmiştir.

OECD'nin (*Organisation for Economic Co-operation and Development* / Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) "hem bilgiye ve iletişim teknolojilerine erişim olanakları hem de interneti çeşitli etkinliklerde kullanabilmeleri açısından; farklı sosyo-ekonomik düzeylerdeki bireylerin, hanehalklarının, işletmelerin ve coğrafi bölgelerin arasında var olan açıklık" olarak tanımladığı "dijital uçurum (*digital divide*)", dijitalleşmenin insanlar arasında yarattığı veya derinleştirdiği adaletsizliklere işaret etmektedir.⁴³

⁴¹ La Rue, *Report*, § 24-25.

⁴² Çalı, "The Case," 280.

⁴³ OECD, "Understanding the Digital Divide," *OECD Digital Economy Papers*, no. 49 (Paris: OECD Publishing, 2001), 5.

Temel hak ve özgürlükleri sağlamanın önemli bir aracı hâline gelen internete bazı gruplara mensup bireylerin, diğerlerinden daha sınırlı erişim olanağına sahip olması veya erişim olanağına hiç sahip olmaması; bu hak ve özgürlüklerin - somut olaya bağlı olarak- ihlal edildiğini göstermektedir. Örneğin; Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) 2024 yılı verilerine göre 25-34 yaş aralığındaki bireylerin 3 aylık bir dönemde ortalama internet kullanımları %97,7'ye; aynı oran 55-64 yaş aralığındaki bireylerde %72,5, 65-74 yaş aralığındaki bireylerde %46,9'dur. Kadınların ve erkeklerin internet kullanımları arasında da benzer bir fark vardır ve bu fark, yaş ilerledikçe artmaktadır: 45-54 yaş aralığındaki erkeklerin %93,3'ü internet kullanırken; kadınların %86'sı internet kullanmaktadır.⁴⁴

Dijital uçurum, farklı gelişmişlik düzeylerindeki ülkeler arasında da kendini göstermektedir.⁴⁵ İnternete erişim olanakları ve internet kullanma becerileri konusunda Kuzey ülkelerinde yaşayan insanlar, genellikle, Güney ülkelerinde yaşayan insanlardan avantajlıdır. Güney ülkelerinde internete erişim için gerekli fiziksel altyapı bulunmadığı gibi hükûmetin internete erişimi önemli ölçüde kısıtlaması veya tamamen yasaklaması mümkündür.⁴⁶

Tüm bu adaletsizliklerin giderilmesi için “internet erişim hakkı” tanınmalıdır. Bu hak kapsamında devletler; ülkelerinde internet altyapısını kurmak, bireylere internet hizmeti sunmak (örneğin; teknolojik aletlerden alınan vergileri azaltarak, halkın ücretsiz olarak kullanabileceği internet kafeler açarak, okullarda internet ve bilgisayar kullanımı olanaklarını artırarak) ve

⁴⁴ TÜİK, 27 Ağustos 2024, [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanım-Arastirmasi-2024-53492](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanım-Arastirmasi-2024-53492).

⁴⁵ Çalı, “The Case,” 280.

⁴⁶ “Measuring digital development: Facts and Figures 2024,” *ICT*, erişim 27 Mayıs 2025, <https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/pages/facts/default.aspx>.

interneti nasıl etkin ve güvenli biçimde kullanacaklarını öğretmekle yükümlü olmalıdır.

Bu bağlamda internet özgürlüğüyle internete erişim hakkı birbirini tamamlar niteliktedir. İnternete anlamlı erişim⁴⁷ için her ikisinin bir arada bulunması gerekir. Buna karşılık internet özgürlüğüyle internete erişim hakkı, birbirinden farklıdır. İnternet özgürlüğü, ifade özgürlüğüyle ve özel hayatın korunması hakkıyla yakından ilişkilidir; kişisel ve siyasal haklardandır. İnternete erişim hakkıysa ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan olup diğer pek çok hak ve özgürlüğün gerçekleştirilebilmesi için gereklidir.

IV. 5651 SAYILI KANUN KAPSAMINDA ERİŞİM ENGELLEME

A. Erişim Engelleme

1. İnternetin Çalışma Prensibi ve Erişim Engelleme Yöntemleri

İnternete erişimin nasıl engellendiğini açıklayabilmek için öncelikle internetin çalışma prensibi üzerinde durmak ve bazı temel kavramları açıklamak gerekmektedir. Böylece erişim engelleme yöntemleri de daha kolay kavranacaktır. Burada internetin çalışma prensibi ayrıntılı olarak ele alınmayacak, yalnızca erişim engelleme açısından önemli konular genel hatlarıyla incelenecektir.

İnternete erişimin ilk adımı, *internet hizmet sağlayıcılarıdır* (*Internet service provider/ISP*). İnternet bağlantısı hizmeti; *Türk Telekom, Turkcell Superonline, Vodafone Supernet* gibi internet

⁴⁷ İnternete anlamlı erişim (*meaningful access to Internet*) kavramı Çalı'dan esinlenilmiştir.

hizmet sağlayıcıları tarafından sağlanır.⁴⁸ 5651 sayılı Kanun'da yer alan "erişim sağlayıcı" ibaresi, internet hizmet sağlayıcısı anlamına gelmektedir.

Her bilgisayarın ve her web sitesinin "172.217.169.196" gibi bir *IP adresi* vardır. Bu adres sayesinde bilgisayarlar arasında veri alışverişi mümkün olmaktadır. Web sitelerine erişim de IP adresi aracılığıyla sağlanır. Fakat bir web tarayıcısıyla arama yapan herkesin, girmek istediği her sitenin IP adresini bilmesi beklenemez. Bu nedenle *DNS (domain name system/alan adı sistemi)* denen bir sistem geliştirilmiştir. Bu sistemde web sitelerine birer "alan adı" verilir; böylece yukarıdaki IP adresi yerine "google.com" alan adını yazarak istenen web sitesine ulaşılması mümkün olur.⁴⁹

Bir web sitesindeki belirli bir sayfaya erişim *URL (uniform resource locator)* adlı bir adres biçimiyle sağlanır. Her web sayfasının özgün bir URL'si vardır. URL sayesinde "google.com" alan adına sahip web sitesinin "görseller" sayfasına erişmek için ayrı bir adresi ezberlemek yerine tarayıcıya "google.com/images" yazmak yeterlidir.⁵⁰

Bir web sayfasına erişim aşamaları şu örnekle özetlenebilir: Bir kullanıcının "google.com/images" sayfasına gitmek istediğini varsayalım. Kullanıcı, web tarayıcısına bu adresi yazdığında bilgisayarı, *internet hizmet sağlayıcısı* aracılığıyla bir *DNS sunucusundan* "google.com" alan adının hangi *IP adresine* ait olduğunu bulur. IP adresini bulan bilgisayar, web sunucusu üzerinden söz konusu siteye bağlanır. Son adımda "/images"

⁴⁸ Rochelle Terman, "Internet Censorship (Part 1): The Technology of the Working Web," *Townsend Center for the Humanities*, § 4, erişim 25 Aralık 2024, <https://townsendcenter.berkeley.edu/blog/internet-censorship-part-1-technology-working-web>.

⁴⁹ Terman, "Part 1," § 5.

⁵⁰ Carrie Anne Philbin, "The World Wide Web: Crash Course Computer Science #30," yüklenme tarihi 5 Ekim 2017, video, 2:15, https://www.youtube.com/watch?v=guvsH5OFizE&t=277s&ab_channel=CrashCourse.

sayfasına ulaşabilmek için *HTTP* denen bir protokol kullanır ve “Google Görseller” sayfasını ekrana yansıtır.⁵¹

Erişim engelleme, kullanıcıların suç teşkil eden veya hak ihlaline yol açan içeriklere ulaşmalarının bu *sürecin herhangi bir aşamasını kesintiye uğratarak* engellendiği bir tedbirdir.⁵² Erişim engelleme yöntemlerinden *IP engelleme*de belli bir IP adresi engellenir. Bir kullanıcı engellenen IP adresine ulaşmak istediğinde internet hizmet sağlayıcısı bağlantıyı keser.⁵³ Bu yöntemdeki sorun, IP adresi engellendiğinde web sitesinin tamamına; yani web sitesinde barındırılan hiçbir içeriğe erişilememesidir.⁵⁴ Ayrıca tek bir sunucu üzerinde birden fazla web sitesinin barındırıldığı durumlarda (*virtual hosting*), IP adresinden yapılan erişim engelleme sunucudaki diğer web sitelerine de ulaşılabilmesi sonucunu doğurur.⁵⁵

İkinci erişim engelleme yöntemi, *DNS engelleme*dir. Bu yöntemde internet hizmet sağlayıcısı, talep edilen alan adının yasaklanmış bir web sitesine ait olması durumunda ya ulaşılmak istenen sitenin var olmadığı yönünde hata verir ya da kullanıcıyı başka bir siteye yönlendirir. IP engellemeye benzer biçimde DNS engellemede de engellenen sitenin tamamına erişim sağlanamaz.⁵⁶

⁵¹ Philbin, “The World Wide Web,” 2:25.

⁵² Melikşah Çırakoğlu, *5651 Sayılı Kanun Çerçevesinde İnternet Erişiminin Engellenmesi ve Erişim Sağlayıcıları Birliği* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2018), 29; Kent, *Türkiye’de İnternet*, 51.

⁵³ Rochelle Terman, “Internet Censorship (Part 2): The Technology of Information Control,” *Townsend Center for the Humanities*, § 6, erişim 30 Mayıs 2025, <https://townsendcenter.berkeley.edu/blog/internet-censorship-part-2-technology-information-control>.

⁵⁴ Mehmet Bedii Kaya, *İnternet Hukuku* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021), 79-80.

⁵⁵ Terman, “Part 2,” § 6.

⁵⁶ Internet Society, “Internet Society Perspectives on Domain Name System (DNS) Filtering,” 30 Mayıs 2012, <https://www.internetsociety.org/resources/doc/2012/internet-society-perspectives-on-domain-name-system-dns-filtering/>.

Üçüncü yöntem, *URL engelleme* kullanıldığında, belli bir içeriğe erişimi engellenir. Zira, yukarıda da açıklandığı üzere, URL belli bir web sayfasının adresidir. Yasaklanmak istenen sayfanın URL'si biliniyorsa çeşitli tekniklerle yalnızca bu sayfaya erişim engellenebilir.⁵⁷

Bunların dışında *internet bağlantısını yavaşlatmak* -veya bant daraltmak- da bir erişim engelleme yöntemi olabilir.⁵⁸ Ayrıca belli bir konu hakkındaki bütün içeriklerin engellenmek istendiği durumda *anahtar sözcük engelleme* de mümkündür.⁵⁹

2. Dünyada İnternete Erişimin Engellenmesi

Freedom House tarafından yayımlanan “Freedom on the Net 2024” raporuna göre internet özgürlüğü, dünya genelinde 14 yıldır gerilemektedir. Raporda; ifade özgürlüğü kapsamında korunan paylaşımların yalnızca sansüre uğramadığı, aynı zamanda düşüncelerini ifade eden vatandaşların ağır yaptırımlarla karşı karşıya kaldıkları; sansür ve içerik manipülasyonlarıyla demokratik süreçlere müdahale edildiği belirtilmektedir.⁶⁰

Bu bağlamda Çin, İran, Myanmar gibi katı internet düzenlemeleriyle bilinen devletlerin yanı sıra -Birleşik Krallık, Almanya gibi Avrupa devletleri ve ABD dâhil- demokratik olduğu kabul edilen devletlerde de içerik kaldırma veya erişim engelleme uygulamalarının oldukça yaygın olduğu ifade edilmektedir.

Erişim engelleme konusunda göz ardı edilmemesi gereken, neredeyse her devletin internete erişimi -farklı ölçülerde olsa bile- engellediğidir. İnternet özgürlüğü ihlallerini yalnızca belli

⁵⁷ Kaya, *İnternet Hukuku*, 82.

⁵⁸ Kaya, *İnternet Hukuku*, 90.

⁵⁹ Terman, “Part 2,” § 7-8.

⁶⁰ “Freedom on the Net 2024: The Struggle for Trust Online”, *Freedom House*, erişim 30 Mayıs 2025, <https://freedomhouse.org/report/freedom-net/2024/struggle-trust-online>.

Ülkelerin sorunuymuş gibi görmemek önemlidir. Dünya genelinde erişim engelleme uygulaması, gittikçe yaygınlaşmakta; en demokratik olduğunu iddia eden devletlerde dahi yeri geldiğinde internete oldukça sert müdahalelerde bulunmaktadır. Örneğin; raporda “zgr” olarak sınıflandırılan Almanya’nın telif hukuku kuralları, kamu yararı barındıran haberlere erişimin engellenmesine yol açtığı için eleştirilmektedir.⁶¹ Ayrıca son dönemde Almanya’nın internet özgürlüğüne müdahaleleri, İsrail-Filistin atışmasının şiddetlenmesiyle birlikte artmıştır. Haberlere göre Almanya, sosyal medyada İsrail’in işlediği insanlığa karşı suçları eleştiren veya Filistinlilere destek veren paylaşımlar yapan kişilerin vatandaşlık başvurularını reddetmektedir.⁶² Benzer biçimde internet erişimi noktasında en gelişmiş altyapıya ve teknolojik olanaklara sahip olan Güney Kore’de dönemin devlet başkanı *Yoon Suk-yeol*’n işe geç gelmeyi alışkanlık hâline getirdiğini iddia eden bir gazetecinin YouTube kanalındaki bazı videolara kısıtlama getirilmesi, hukuka uygun kürtaj ve korunma yöntemlerinin açıklandığı bir web sitesine erişimin engellenmesi gibi internet özgürlüğüne aykırı uygulamalara rastlanmaktadır.⁶³

“Freedom on the Net 2024” raporunda Türkiye, internette zgr olmayan ülkeler arasındadır. İnternet altyapısı ve hızı gibi ölçütlerde daha yüksek puanlar alsa da içerik kısıtlama ve kullanıcıların haklarını ihlal konularında sınıfta kalmaktadır. İnternet zgrlğ ve internete erişim hakkı arasında yapılan ayırım gz önünde bulundurulursa rapora göre Türkiye’nin

⁶¹ “Freedom on the Net 2024: Germany,” *Freedom House*, erişim 30 Mayıs 2025, <https://freedomhouse.org/country/germany/freedom-net/2024>.

⁶² Cneyt Karadağ, “Germany to deny citizenship to those using pro-Palestinian slogan on social media,” *Anadolu Ajansı*, 29 Eylül 2024, <https://www.aa.com.tr/en/europe/germany-to-deny-citizenship-to-those-using-pro-palestinian-slogan-on-social-media/3345196>.

⁶³ “Freedom on the Net 2024: South Korea,” *Freedom House*, erişim 30 Mayıs 2025, <https://freedomhouse.org/country/south-korea/freedom-net/2024>.

internete erişim hakkının gereklerinin bir düzeye kadar yerine getirdiği, buna karşılık internet özgürlüğünü çeşitli açılardan ihlal ettiği söylenebilir.⁶⁴

Doktrinde, rapordaki bulguların aksine, Türkiye’deki erişim engelleme uygulamalarının dünya standartlarının ilerisinde olduğu iddia edilmektedir.⁶⁵ Bu görüşe göre Türkiye’de internet içeriklerine sansür amacıyla değil, internet ortamında suçla mücadele ve kişilerin haklarını koruma amaçlarıyla erişim engellenmektedir.⁶⁶ Dahası uygulamada web sitelerine erişimin engellenmesinin haklı nedenleri olduğu ileri sürülmektedir. Günümüzde çoğu web sitesinin HTTP yerine HTTPS protokolünü kullanması, URL engellemesi yapmayı imkânsız kılmakta ve suç oluşturan içerikleri barındıran sitelerin tamamına erişimin engellenmesi zorunlu hâle gelmektedir.⁶⁷

Öncelikle HTTPS protokolünün web sayfası temelli erişim engellenmeyi son derece güçleştirdiği doğrudur. Çünkü HTTPS protokolünün amacı, tarayıcıyla web sitesi arasındaki iletişimin şifrlenmesi ve böylece güvenliğin artırılmasıdır.⁶⁸ HTTPS’nin HTTP’den esas farkı, verinin şifrlenmesi olmakla birlikte şifrlenmiş verinin boyutu küçüldüğü için internet hızını da artırmaktadır.⁶⁹ Öte yandan şifrlenmiş verilerin erişim sağlayıcılar tarafından incelenmesi engellenmekte, bunun sonucunda URL engellenmesi yapılması da mümkün olmamaktadır. Yer sağlayıcının içeriği kaldırmayı kabul

⁶⁴ “Freedom on the Net 2024: Turkey,” *Freedom House*, erişim 30 Mayıs 2025, <https://freedomhouse.org/country/turkey/freedom-net/2024>.

⁶⁵ Kent, *Türkiye’de İnternet*, 52. Kent’in bu iddiasını desteklemek için atıf verdiği kaynakta yalnızca Türkiye’deki uygulamaların ileri uygulamalar olduğundan bahsedilmekte ve herhangi bir kaynağa veya istatistiğe yer verilmemektedir. Bkz. Murat Tümay, “Denetim ve Özgürlük İkileminde İnternet Erişimi,” *SETA* (İstanbul: Turkuvaz Matbaacılık Yayıncılık, 2015), 21.

⁶⁶ Kent, *Türkiye’de İnternet*, 55-56.

⁶⁷ Kent, *Türkiye’de İnternet*, 69-70.

⁶⁸ Nitekim HTTPS’deki S’nin açılımı “secure”, yani güvenlidir.

⁶⁹ “Explain the Working of HTTPS,” *GeekforGeeks*, son güncelleme 26 Nisan 2025, <https://www.geeksforgeeks.org/html/explain-working-of-https/>.

etmediği durumlarda devletler, siteye erişimi hepten engellemek ya da hiç engellemek arasında seçim yapmak zorunda kalmaktadırlar.⁷⁰

HTTPS protokolünün erişim engellemeyi güçleştirilmesi, iki açıdan değerlendirilmelidir. Birincisi, bu protokole rağmen çeşitli yöntemlerle belirli içeriklerin veya anahtar sözcüklerin engellenmesi mümkündür.⁷¹ Asıl soru, bir devletin bu tür yöntemlere başvurmasının ne anlama geldiğidir. Doktrinde de haklı olarak belirtildiği gibi bu tür yöntemlerin kullanılması sansür anlamına gelebilmektedir.⁷² Suç niteliğindeki tek bir içeriğe erişimi engelleyebilmek için internet trafiğinin tamamını incelemek suretiyle kullanıcıların gizliliklerinin ihlal edilmesi açıkça ölçüsüzdür. Dolayısıyla devletlerin HTTPS protokolünün sağladığı güvenceleri aşmak amacıyla sansür tekniklerini benimsemesi söz konusu değildir.

İkincisiyse birkaç içerik nedeniyle bazen milyonlarca içerik barındıran sitelerin tamamına erişimin engellenmesinin ölçülü olup olmadığı problemidir. Elbette engellenemeyen içeriğin çocuğun cinsel istismarı materyali olması gibi bir durumda yer sağlayıcı söz konusu içeriği kaldırmıyorsa sitenin tamamına erişimin engellenmesi gündeme gelebilir. Zira korunmak istenen menfaat, siteye erişimin engellenmesinin vereceği zarardan fazla olacaktır. Ancak Türkiye’de *Vikipedi*’ye erişimin engellenmesi örneğinde olduğu gibi tek bir içerik nedeniyle bir ansiklopedinin tamamına erişimin engellenmesi, dahası bağımsız editörler tarafından söz konusu içerik tarafsız bir dille yeniden kaleme alındığı hâlde erişim engelinin kaldırılmaması internet özgürlüğüne aykırıdır.

⁷⁰ Internet Monitor, “HTTP vs. HTTPS: What it Means for Internet Censorship,” *Medium*, 13 Temmuz 2017, <https://medium.com/berkman-klein-center/http-vs-https-what-it-means-for-internet-censorship-36a3ea4cfe80>.

⁷¹ MITM saldırısı (*man-in-the-middle attack*), DPI (*deep packet inspection*/derin paket inceleme), anahtar sözcük engelleme gibi yöntemler örnek olarak sayılabilir.

⁷² Çırakoğlu, *İnternet Erişiminin Engellenmesi*, 115.

Türkiye'nin erişim engelleme uygulamasının dünya geneline nazaran ileride olduğu iddiası, bu tespitler ışığında yeniden incelenmelidir. Ayrıca gerek bahsedilen raporda gerekse *OpenNet Initiative* gibi kaynaklarda değinildiği üzere dünya genelinde bir internet özgürlüğü sorunu olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Yani Türkiye'de internet özgürlüğüne müdahalenin başka ülkelerdekinden daha hafif olduğu saptansa dahi bunun herhangi bir sorun olmadığı anlamına gelmediği unutulmamalıdır. Buna karşılık Türkiye'nin erişim engelleme konusunda dünya standartlarının ilerisinde olduğu iddiası, gerçeklikle pek örtüşmemektedir. Örneğin; 2015 yılında *Vikipedi*'nin HTTPS protokolüne geçmesinin ardından İran, sitede hukuka aykırı içerikler barındırıldığını iddia ettiği hâlde siteye erişimi engellememişken; Türkiye, sitedeki içeriklerin çok küçük bir kısmını oluşturan ve daha sonra düzeltilen ifadeler nedeniyle hemen hemen üç yıl boyunca *Vikipedi*'ye erişimi engellemiştir.⁷³ Dahası Türkiye'nin yegâne hukuki dayanağı "ve benzeri yöntemler" gibi belirsiz bir ifade olan⁷⁴ bant daraltma uygulamasına sık sık başvurduğu, kullanıcıların bu durumdan genellikle internetin tamamına veya belli web sitelerine erişemediklerinde haberdar oldukları, bu yönetime başvurulma gerekçesinin çoğu zaman açıklanmadığı bilinmektedir.⁷⁵ Sadece

⁷³ Internet Monitor, "HTTP vs. HTTPS," § 13.

⁷⁴ Söz konusu "ve benzeri yöntemler" ibaresinin açık ve net bir biçimde yeniden düzenlenmesi gerektiği, aksi hâlde sansüre yol açabilecek erişim engelleme yöntemlerinin kullanılabilmesi yönünde açıklamalar için bkz. Çırakoğlu, *İnternet Erişiminin Engellenmesi*, 114-115.

⁷⁵ Örneğin; 6 Şubat Depremleri sonrasında bant daraltma uygulanmış, uygulamanın gerekçesi açıklanmamıştır. Füsun Sarp Nebil, "Depremde bant daraltma yapan BTK nedenini açıklasın," *T24*, 21 Mart 2024, <https://t24.com.tr/yazarlar/fusun-sarp-nebil/depremde-bant-daraltma-yapan-btk-nedenini-aciklasin,44048>. Deprem gibi insanların yakınlarına erişmek için telefon hatlarına yüklendiği, bu nedenle sesli arama hizmetinin sağlanamadığı durumlarda internet üzerinden arama ve mesajlaşmanın önemli bir alternatif olduğu düşünülürse söz konusu bant daraltma uygulaması iyi bir gerekçesi olmadığı sürece hukuka aykırıdır. Bu uygulamanın hukuka uygun olup olmadığıysa ancak gerekçe açıklanırsa değerlendirilebilir.

iki örneğe bakıldığında bile Türkiye’de internet özgürlüğünün yeterince korunamadığı görülmektedir.

Kısacası hem dünyada hem de Türkiye’de internet özgürlüğüyle ilgili önemli sorunlar mevcuttur. Bu nedenle internet özgürlüğüne müdahale anlamına gelen erişim engelleme gibi konulardaki hukuki düzenlemelerin titizlikle incelenmesi gerekmektedir. İnceleme sırasında hem Türkiye’deki hem de dünya genelindeki uygulamalara eleştirel bir açıdan bakılması son derece önemlidir.

B. 5651 sayılı Kanun’daki Düzenlemeler

5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun (Kanun); 23 Mayıs 2007’de yürürlüğe girmiş, sonrasında kanun metninde birçok değişiklik yapılmıştır. Ayrıca Kanun’un pek çok hükmü AYM tarafından iptal edilmiştir.

Türkiye’de erişim engellemeleri, kural olarak 5651 sayılı Kanun’a dayanmaktadır. Başka kanunlarda da erişim engellemeyle ilişkili düzenlemeler yer almaktadır. Fakat çalışmanın kapsamını aşmamak için yalnızca 5651 sayılı Kanun yer alan⁷⁶ ve erişim engellemeyle ilgili olan⁷⁷ düzenlemeler üzerinde durulacaktır.

⁷⁶ Aşağıda değinileceği üzere 5816, 7258 ve 2937 sayılı kanunlardaki suçlar nedeniyle de erişim engelleme kararı verilebilmektedir. Buna karşılık çalışmada sayılan kanunlardan bahsedilmekle yetinilecek; ne söz konusu suçların ne de erişim engellemeye yetkili kurumların değerlendirmesi yapılacaktır.

⁷⁷ Kanun’da ayrıca “içeriğin çıkarılması” düzenlenmektedir. İçeriğin çıkarılması kararı verildiğinde içerik yahut yer sağlayıcıdan söz konusu içeriği kaldırması talep edilmektedir. Doktrinde içeriğin çıkarılması konusunun üzerinde pek durulmadığı görülmektedir. Bunun nedeni, büyük olasılıkla, herhangi bir içeriği kaldırabilecek olan kişinin içeriği üreten veya içeriğin barındırıldığı siteyi kuran kişi(ler) olmasıdır. İçeriğin çıkarılması kararı verildiğinde bunu uygulamak ya da uygulamamak içerik/yer sağlayıcının

1. Madde 8

Kanun'un 8. maddesinde bazı suçlar sayılmakta; içeriğinin bu suçları teşkil ettiği konusunda yeterli şüphe bulunan yayınlara erişimin engellenebileceği belirtilmektedir. Söz konusu suçlar; 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK) m. 84'te düzenlenen intihara yönlendirme, m. 103/1'de düzenlenen çocukların cinsel istismarı, m. 190'da düzenlenen uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma, m. 194'te düzenlenen sağlık için tehlikeli madde temini, m. 226'da düzenlenen müstehcenlik, m. 227'de düzenlenen fuhuş ve m. 228'de düzenlenen kumar oynanması için yer ve imkân sağlama suçlarıyla 5816 sayılı Kanun'da, 7258 sayılı Kanun'da ve 2937 sayılı Kanun'un 27. maddesinin 1. ve 2. fıkralarında yer alan suçlardır.

Soruşturma evresinde kural olarak hâkim veya acil durumlarda (daha sonra hâkim onayına sunulmak üzere) savcı, kovuşturma evresindeyse mahkeme tarafından erişimin engellenmesi kararı verilebilir (m. 8/2). Bu karara karşı Ceza Muhakemesi Kanunu hükümleri uyarınca itiraz kanun yoluna başvurulabilir (m. 8/2). 8. maddenin 1. fıkrasında sayılan suçları oluşturan içerikler hakkında erişim engelleme kararı, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) Başkanı tarafından re'sen verilir (m. 8/4). Kovuşturmaya yer olmadığı veya beraat kararları verildiği durumlarda erişim engelleme kararı hükümsüz kalır (m. 8/7-8).

elinde olduğu için bu tür kararlar gündeme gelmiyor olabilir. Bu çalışmanın odak noktası, erişim engelleme olduğu için içeriğin çıkarılması üzerinde durulmayacaktır. Konuyla ilgili *Gözler*'in yaptığı tespitler için ayrıca bkz. Kemal Gözler, "Erişimi Engellenen Bir Web Sayfasının İçerik Sağlayıcısı Tarafından Yayından Çıkarılması Ne İşe Yarar? Erişim Sağlayıcıları Birliğinin 3 Eylül 2019 Tarihli Bir E-Postasının Düşündürdükleri (İçerik Sağlayıcıları İçin Bir Uyarı)," erişim 25 Aralık 2024, <https://anayasa.gen.tr/esbnn-epostasi.htm>.

Bu maddede düzenlenen erişim engelleme, kural olarak, ceza muhakemesi hukuku anlamında bir koruma tedbiridir.⁷⁸ Bu nedenle bazı yazarlar, suç oluşturduğu konusunda “yeterli şüphe” bulunan yayınlara erişimin engellenebilmesini eleştirmektedirler. Yeterli şüphe kavramının belirsizlik yarattığını savunan yazarlar, bunun yerine “kuvvetli şüphe” kavramının kullanılmasını önermektedirler.⁷⁹ Nitekim ceza muhakemesi hukukunda koruma tedbirlerinin uygulanabilmesi için kuvvetli şüphe bulunması gerekmektedir.⁸⁰ Buna karşılık kuvvetli şüphe aranmasının soruşturmayı güçleştireceğini ileri süren yazarlar da vardır.⁸¹ Burada ikinci görüş kabul edilirse tutuklama gibi koruma tedbirlerinde kuvvetli şüphe aranmasının da soruşturmayı güçleştireceği iddia edilebilir. Oysa koruma tedbirleri henüz hüküm giymediğinden ötürü suçsuz sayılan şüpheli veya sanığın bazı haklarını kısıtladığı için basit şüphe ve yeterli şüpheden daha yoğun bir şüphe standardına tabi tutulmaktadır. Benzer biçimde erişim engelleme kararlarında da kuvvetli şüphe aranması daha doğru olacaktır.

Maddenin 4. fıkrasında bir idari tedbir olarak BTK Başkanı’nın erişim engelleme yetkisi düzenlenmektedir. Bu hükmü daha iyi değerlendirebilmek için son değişikliklerden önceki düzenleme hakkında AYM’nin verdiği bir iptal kararını incelemek gerekmektedir.

2014 yılında m. 8/4’te yapılan değişiklikle içerik veya yer sağlayıcı yurt dışındaysa maddede sayılan suçlardan herhangi birini oluşturan içerikler açısından, yurt içindeyse de çocuğun

⁷⁸ Damla Ermeydan, *Suç Nedeniyle İnternet İçeriğine Erişimin Engellenmesi ve İfade Özgürlüğü* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2024), 148.

⁷⁹ Savaş Bozbel, “5651 Sayılı Kanuna İstinaden Bazı İnternet Sitelerine Erişimin Engellenmesi Tedbirlerine Eleştirel Bir Yaklaşım,” § 8, Şubat 2008, <http://www.e-akademi.org/makaleler/sbozbel-5.htm>.

⁸⁰ Ermeydan, *Suç Nedeniyle*, 183.

⁸¹ Şaban Cankat Taşkın, *İnternete Erişim Yasakları* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016), 214-215.

cinsel istismarı, müstehcenlik ve fuhuş suçlarını oluşturan içerikler açısından erişim engelleme kararının hâkim veya mahkeme kararı olmaksızın Başkan tarafından verilebileceği düzenlenmiştir. AYM, somut norm denetimi yoluyla önüne gelen kuralı Anayasa'nın 13, 22 ve 26. maddelerine aykırı bularak iptal etmiştir.⁸²

AYM, kararında çocuğun cinsel istismarı gibi suçları oluşturan yayınların internette daha kolay ve hızlı yayılabileceğini dikkate alarak Başkan'a verilen yetkinin tek başına Anayasa'ya aykırı olmadığını kabul etmiştir.⁸³ Buna karşılık Anayasa m. 22'de haberleşme hürriyetine hâkim güvencesi sağlandığına işaret ederek; sadece "suç işleme veya suç işlenmesini kolaylaştırma amacı taşıyan" sitelere erişimin hâkim kararı olmadan da engellenebileceğini, asıl amacı haberleşme veya bilgi paylaşımı olan sitelerin hâkim güvencesinden yararlanması gerektiğini belirlemiştir.⁸⁴ Ayrıca m. 8/A ve 9'da dereceli bir erişim engellemesi düzenlemesi yapılmışken; m. 8'de önce hukuka aykırı içeriğe, mümkün değilse sitenin tamamına erişim engellenebileceğinin düzenlenmemiş olmasını hukuk devletinin gereği olan belirlilik ilkesine aykırı bulmuştur.⁸⁵

Doktrinde AYM'nin bu kararı çeşitli açılardan eleştirilmektedir. Suç oluşturan bir içeriğin nerede yayımlandığından bağımsız olarak haberleşme veya ifade özgürlüklerinin kapsamı dışında kalacağı, dolayısıyla hâkim güvencesinden yararlanamayacağı ifade edilmektedir.⁸⁶ Dahası özellikle sosyal medyanın asıl amacının bilgi paylaşımı veya haberleşme olmadığı savunulmaktadır.⁸⁷ Karşılaştırmalı

⁸² AYM, E. 2015/76, K. 2017/153, 15/11/2017.

⁸³ AYM, E. 2015/76, K. 2017/153, 15/11/2017, § 24.

⁸⁴ AYM, E. 2015/76, K. 2017/153, 15/11/2017, § 25-27.

⁸⁵ AYM, E. 2015/76, K. 2017/153, 15/11/2017, § 31-33.

⁸⁶ Kent, *Türkiye'de İnternet*, 75-76.

⁸⁷ Kent, *Türkiye'de İnternet*, 77.

hukukta da erişim engelleme kararları için zorunlu olarak hâkim veya mahkeme kararı aranmadığı belirtilmektedir.⁸⁸ Son olarak HTTPS protokolünün kullanımı yaygınlaştıkça URL engellemenin anlamsızlaştığı, Türkiye’de temsilcilik açmayan sitelerin suç oluşturan içerikleri kaldırmadığı durumlarda sitelerin tümüne erişimi engelleme dışında bir seçenek kalmadığı gerekçesiyle dereceli erişim engellemenin düzenlenmesi zorunluluğuna itiraz edilmektedir.⁸⁹

Eleştiriler, gittikçe belli bir içeriğe erişim engellemenin zorlaşması ve bazen suç oluşturan içeriklere müdahale edebilmek için sitenin tamamının erişime engellenmesinin gerekmesi noktalarında haklıdır. Yurt dışı menşeli sosyal medya şirketlerinin ülkede temsilcilik açması şarttır. Buna karşılık sosyal medyanın “bilgi çöplüğü”⁹⁰ olduğu, yani sosyal medyada paylaşılan düşüncelerin değersiz olduğu, bu yüzden hâkim güvencesinden yararlanmaması gerektiği iddiası yerinde değildir. Özellikle müstehcenlik gibi belirsiz kavramlarla haklara müdahale edilmesi söz konusu olduğunda hâkim güvencesi önem kazanmaktadır. Aksi bir değerlendirme; BTK Başkanı’nın *Netflix*’i, kataloğunda yer alan *Schindler’in Listesi* filmindeki toplama kampında çıplak koşu sahnesinin müstehcenlik suçunu oluşturduğu gerekçesiyle erişime engelleyebileceği gibi bir sonuç çıkarılmasına yol açabilir.

⁸⁸ Çırakoğlu, *İnternet Erişiminin Engellenmesi*, 49. Ayrıca Kent; Almanya’nın ifade özgürlüğüne müdahale edildiği gerekçesiyle eleştirilse bile sosyal medyaya ilişkin düzenlemeler yaptığını, Türkiye’nin de bu düzenlemeleri örnek alması gerektiğini ifade etmektedir. Kent, *Türkiye’de İnternet*, 82-83. Öte yandan Almanya’nın Filistin’i destekleyen sosyal medya kullanıcılarına yönelik yukarıda değinilen tutumu düşünüldüğünde ifade özgürlüğüne müdahale eleştirilerinin ciddiye alınmamasının sonuçları anlaşılacaktır. Bu bağlamda başka devletlerin ifade özgürlüğüne orantısız müdahalelerde bulunmaları, Türkiye’de anayasal güvencelerin göz ardı edilmesini haklı çıkarmayacaktır.

⁸⁹ Çırakoğlu, *İnternet Erişiminin Engellenmesi*, 69; Kent, *Türkiye’de İnternet*, 78.

⁹⁰ Kent, *Türkiye’de İnternet*, 79.

AYM'nin iptal kararının ardından m. 8/4 yeniden düzenlenmiş, ayrıca maddeye dereceli erişim engellemeyi düzenleyen bir fıkra eklenmiştir. Buna göre erişim engelleme, kural olarak, URL engelleme biçiminde yapılır; URL engelleme mümkün değilse siteye erişim engellenebilir (m. 8/17).

Yeni düzenlemeyle Başkan'ın yetkisi genişletilmiş; yalnızca çocuğun cinsel istismarı, müstehcenlik ve fuhuş suçları değil, maddede sayılan bütün suçlar bakımından engelleme kararı verebileceği düzenlenmiştir.⁹¹ Maddeye eklenen 17. fıkrayla hüküm, AYM'nin kararına uyumlu hâle getirilmiştir. Fakat Başkan'ın yetkisinin bilgi paylaşımı ve haberleşme amacı taşıyan siteler açısından hâkim güvencesine aykırı olduğu gerçeği değişmemiştir. Kaldı ki cumhuriyet savcısının verdiği erişim engelleme kararlarının bile hâkim onayına sunulması zorunluyken Başkan'ın re'sen karar verebilmesi çelişkilidir.⁹² Müstehcenlik suçunun yer aldığı TCK m. 226'daki "doğal olmayan ilişki" gibi kavramların anlamının belirsiz olduğu ve bu nedenle keyfî uygulamalara yol açabileceği⁹³ düşünüldüğünde Başkan'ın verdiği kararların hâkim onayına tabi tutulması zorunlu görülmektedir.⁹⁴

2. Madde 8/A

8/A maddesi, 8. maddenin 16. fıkrasının AYM tarafından iptal edilmesinden altı ay sonra Kanun'a eklenmiştir.⁹⁵ Yeni düzenleme, bazı küçük farklılıklar dışında hemen hemen önceki

⁹¹ Ermeydan, *Suç Nedeniyle*, 178.

⁹² Çırakoğlu, *İnternet Erişiminin Engellenmesi*, 66.

⁹³ Taşkın, *İnternete Erişim Yasakları*, 240 vd.

⁹⁴ Ayrıca AYM'nin "doğal olmayan ilişki" ifadesinin iptali talebiyle yapılan somut norm denetimi başvurusunu kavramın içeriğinin içtihat ve doktrinle belirleneceği gerekçesiyle reddettiği hatırlanmalıdır. AYM, E. 2014/118, K. 2015/35, 01/04/2015. Bu karardan idari bir makamın söz konusu kavramın içeriğini belirleyemeyeceği çıkarılabilir.

⁹⁵ Çırakoğlu, *İnternet Erişiminin Engellenmesi*, 54.

düzenlemenin aynısıdır. Bu nedenle iki hükmün karşılaştırmalı olarak incelenmesi yerinde olacaktır.

8. maddenin iptal edilen 16. fıkrasında “gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde” erişim engelleme kararının BTK⁹⁶ Başkanı tarafından verilebileceği düzenlenmekteydi. Karar, “millî güvenlik ve kamu düzeninin korunması” veya “suç işlenmesinin önlenmesi” gerekçelerine dayanmak zorundaydı.

16. fıkrayı soyut norm denetimi başvurusu üzerine iptal eden AYM, kararında kuralın Anayasa’ya iki nedenden ötürü aykırı olduğunu belirtmiştir. Birincisi, Başkan’ın tek başına somut olayda maddede sayılan gerekçelerin var olup olmadığını belirleyecek konumda olmamasıdır. Çünkü “millî güvenlik” ve “kamu düzeni” gibi belirsiz kavramların içeriği uygulamalar ve içtihatlarla belirlenir. Fakat böyle bir belirleme herhangi bir merci tarafından yapılamaz, yetkili mercinin aynı zamanda konuyla ilgili değerlendirme yapmaya yetkili olması gerekmektedir.⁹⁷ İkincisi, daha elverişli veya kişilerin haklarını daha az kısıtlayan bir yöntemin bulunup bulunmadığına bakılmaksızın doğrudan erişim engelleme tedbirine başvurulabilmesidir. AYM’ye göre haklara müdahalenin ölçülü olabilmesi için kullanılan aracın, meşru amaca ulaşmaya elverişli ve zorunlu olması gerekir. Erişim engellemenin ağır bir müdahale olduğu değerlendirildiğinde Başkan’a doğrudan erişim engelleme yetkisi tanınması ölçülü değildir.⁹⁸

8/A maddesinde göze çarpan ilk farklılık, erişim engelleme sebeplerinin sayısındaki artıştır. Hükme “yaşam hakkı”, “kişilerin can ve mal güvenliği” ve “genel sağlık” sebepleri

⁹⁶ 2016’da kapatılana ve yetkileri BTK’ya devredilene kadar TİB.

⁹⁷ Çırakoğlu, BTK’nın “özel idari kolluk” olduğunu, dolayısıyla maddedeki kavramları değerlendirmeye yetkili kabul edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Çırakoğlu, *İnternet Erişiminin Engellenmesi*, 49. Buna karşılık AYM, iptal kararında BTK’nın kolluk olmadığını açıkça belirtmiştir. AYM, E. 2014/149, K. 2014/151, 02/10/2014, § 83.

⁹⁸ AYM, E. 2014/149, K. 2014/151, 02/10/2014.

eklenerek erişim engelleme kararı verilebilmesinin gerekçeleri somutlaştırılmaya çalışılmış gibi görünmektedir. İkincisi, erişim engelleme kararının Başkan tarafından tek başına değil; Cumhurbaşkanı veya ilgili bakanlığın talebi üzerine verileceği ibaresidir. Böylece BTK'nın millî güvenlik ve kamu düzeni gibi kavramların içeriğini belirlemeye yetkili olmaması sorunu giderilmek istenmiştir. Son olarak kademeli erişim engelleme düzenlenmiştir. Bu açılardan kanun koyucunun AYM kararında ortaya konan Anayasa'ya aykırılıkları giderme yönünde çaba gösterdiği söylenebilir.⁹⁹ Yine de hükmün uygulanması bakımından sorunlar devam etmektedir.

AYM, Kanun'un 8/A maddesine ilişkin ilk ayrıntılı değerlendirmesini 2019 tarihli *Birgün İletişim ve Yayıncılık Ticaret A.Ş.* kararında yapmıştır.¹⁰⁰ Kararda millî güvenlik ve kamu düzeni gibi kavramların geniş yorumlanması durumunda keyfiliğe yol açabileceğini kabul etmiş, çekişmesiz yargı yolu olan erişimin engellenmesi usulünün içerik veya yer sağlayıcıların silahların eşitliği ilkesinden yararlanmalarına olanak vermediğini ve sonrasında soruşturma açılmazsa erişime engellenen sitelerin belirsiz süreyle kapalı kalabileceğini tespit etmiştir.¹⁰¹ AYM'ye göre 8/A maddesinde öngörülen usul, acil durumlarda başvurulabilecek “*istisnai bir yol*” olarak görülmelidir. Dahası bu yola başvurabilmek için *prima facie* (ilk bakışta)¹⁰² ihlal bulunması gerekir.¹⁰³

8/A maddesine dayanılarak verilen erişim engelleme kararlarındaki önemli bir sorun, kararların gerekçesiz olmasıdır. Bu konuda da değerlendirme yapan AYM, erişim engelleme kararlarının “gerekçelerinin ... yeterli sayılabilmesi için”

⁹⁹ Çırakoğlu, *İnternet Erişiminin Engellenmesi*, 55.

¹⁰⁰ AYM, *Birgün İletişim ve Yayıncılık Ticaret A.Ş.*, B. No. 2015/18936, 22/5/2019.

¹⁰¹ AYM, *Birgün İletişim ve Yayıncılık Ticaret A.Ş.*, § 68-70.

¹⁰² *Prima facie* (ilk bakışta) ihlal, ayrıntılı bir inceleme yapılmasa bile somut olayda ihlalin varlığının anlaşılabilirdiği durumları ifade eder.

¹⁰³ AYM, *Birgün İletişim ve Yayıncılık Ticaret A.Ş.*, § 71.

gecikmesinde sakınca bulunan hâlin varlığının ve maddede sayılan sebeplerle içerik arasındaki ilişkinin açıkça gösterilmesini aramaktadır.¹⁰⁴

AYM, *Birgün İletişim ve Yayıncılık Ticaret A.Ş.* kararında ortaya koyduğu ilkeleri pek çok farklı başvuruya¹⁰⁵ da uygulamış; bu kararlarda ifade özgürlüğüne yapılan müdahalelerin demokratik toplumun gereklerine uygunluğunu değerlendirmiştir. Fakat 2023 tarihli *Artı Media Gmbh* kararında 8/A maddesine dayanılarak verilen kararların kanunilik şartını sağlamadığına hükmetmiştir.¹⁰⁶ AYM'ye göre madde, “yargılama hukukunun usule ilişkin güvencelerini barındırmamaktadır” çünkü çekişmesiz yargı yolu olarak düzenlenen erişimin engellenmesi kararlarının sulh hukuk hâkimince onayı usulü, ilgililerin kendilerini savunmalarına olanak tanımamakta ve karar, dosya üzerinden incelemeyle verilmektedir. Dahası “sıkı ve etkili bir koruma mekanizması yoktur” çünkü itiraz makamı, etkili değildir. Kanun, “demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun ve orantılı karar verilmesini sağlayacak güvenceleri de içermemekte” ve keyfi uygulamalara yol açmaktadır.¹⁰⁷

Doktrinde AYM'nin değerlendirmelerinin yanı sıra Başkan'a tanınan geniş takdir yetkisi de eleştirilmektedir. Başkan tarafından m. 8/4'e dayanılarak suç oluşturan içeriklere erişimin engellenmesi kararlarının dahi hâkim onayına sunulması gerektiği savunulurken; m. 8/A'ya göre Başkan'ın

¹⁰⁴ AYM, *Birgün İletişim ve Yayıncılık Ticaret A.Ş.*, § 74.

¹⁰⁵ AYM, *Baran Tursun Uluslararası, Dünya Ölçeğinde Silahsızlanma, Yaşam Hakkı, Özgürlük, Demokrasi, Barış ve Dayanışma Vakfı (BARANSAY) ve Keskin Kalem Yayıncılık ve Ticaret A.Ş.*, B. No. 2015/18581, 26/9/2019; AYM, *Cahit Yiğit*, B. No. 2016/2736, 27/11/2019; AYM, *Tahsin Kandamar*, B. No. 2016/213, 28/11/2019; AYM, *Wikimedia Foundation Inc. ve diğerleri*; AYM, *Ali Engin Demirhan*, B. No. 2015/16368, 11/3/2020; AYM, *Ali Engin Demirhan*, B. No. 2017/35947, 9/9/2020.

¹⁰⁶ AYM, *Artı Media Gmbh*, B. No. 2019/40078, 14/9/2023, § 47.

¹⁰⁷ AYM, *Artı Media Gmbh*, § 44.

“suç işlenmesinin önlenmesi” gerekçesiyle erişim engelleme kararı vermesinin hukuka uygun olduğu iddia edilemez.¹⁰⁸

Son olarak HTTPS protokolü nedeniyle URL engellenmenin olanaklı olmadığı hâllerde sitenin tamamına erişimin engellenebilmesi için korunmak istenen değerle müdahale edilen hak arasında bir denge kurulmalıdır.¹⁰⁹ Bu doğrultuda içeriğin niteliği, içeriğin yayımlandığı sitedeki başka içeriklerin nitelikleri, sitenin kullanıcı sayısı gibi etkenler incelendikten sonra erişim engelleme kararı verilmelidir.¹¹⁰

3. Anayasa Mahkemesi Tarafından İptal Edilen Madde 9

Bu madde, kişilerin belli bir içerik yüzünden kişilik haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle yaptıkları başvurular üzerine yapılan erişim engellemeyi düzenlemekteydi. Maddeye göre söz konusu kişiler, içerik ya da yer sağlayıcıya başvurarak içeriğin çıkarılmasını isteyebilmekte; ayrıca içeriğin çıkarılması ya da erişimin engellenmesi talebiyle sulh ceza hâkimliğine başvurabilmekteydiler (m. 9/1). Erişim engelleme, URL engelleme biçiminde uygulanmakta fakat bunun mümkün olmaması veya kişilik hakkı ihlalini önleyemeyeceğinin anlaşılması durumunda siteye erişim engellenebilmekteydi (m. 9/4).

9. maddenin düzenlenme amacı, bireylerin kişilik haklarının internet ortamında ihlalini olabildiğince çabuk engellemek olarak ifade edilmektedir. Çünkü internette bireylerin kişilik hakları çok daha kolay ve ağır biçimde ihlal edilebilmektedir.¹¹¹

¹⁰⁸ Ermeydan, *Suç Nedeniyle*, 187.

¹⁰⁹ Kent, *Türkiye’de İnternet*, 88.

¹¹⁰ Ermeydan, *Suç Nedeniyle*, 189.

¹¹¹ Kemal Gözler, “Kişilik Haklarını İhlal Eden İnternet Yayınlarının Kaldırılması Usûlü ve İfade Hürriyeti: 5651 Sayılı Kanunun 9’uncu Maddesinin İfade Hürriyeti Açısından Değerlendirilmesi,” iç. *Prof Dr. Rona Aybay’a Armağan (Legal Hukuk Dergisi, Özel Sayı, Aralık 2014)*, ed. Ramazan Çakmakçı (İstanbul: Legal Yayınevi, 2014), 1060; AYM, *Ali Kızılkaya*, § 55.

Yapay zekâ teknolojilerinin gelişimi, bu ihlalleri artırmış ve çeşitlendirmiştir. Bu anlamda kişilik haklarını korumaya yönelik bir kurala yer verilmesi yerindedir. Ancak 9. maddenin uygulamasında karşılaşılan sorunlar uzunca bir süre çözülemediği için hüküm AYM tarafından iptal edilmiştir.

Maddeyle ilgili önemli bir sorun, sulh ceza hâkiminin başvuruyu dosya üzerinden, yirmi dört saatte karara bağlaması gerekmesiydi (m. 9/6). Yirmi dört saat gibi kısa bir sürede, duruşmasız verilen kararda karşı tarafın söz hakkı olmamakta; dolayısıyla karşı taraf kendisini savunamamaktaydı. Dahası erişim engelleme kararı verildikten sonra içeriğin ne kadar süreyle erişime kapalı kalacağı belirsizdi. Eğer herhangi bir hukuki süreç başlatılmazsa içerik -erişim engelleme hukuka aykırı olsa bile- sonsuza dek erişime kapalı kalabilirdi.¹¹²

Gözler, bu konuda *prima facie* (ilk bakışta) ihlal bulunup bulunmadığına bakılarak karar verilmesini önermiş; Ali Kıdık kararında AYM de Kanun'un 9. maddesine dayanılarak verilecek erişim engelleme kararının istisna olması gerektiğini ve yalnızca kişilik hakkı ihlali, *prima facie* (ilk bakışta) anlaşılabiliriyorsa bu kararın verilebileceğini belirtmiştir. Yani içtihadı göre hâkim, ancak kişinin çıplak fotoğraflarının veya görüntülerinin internette yayımlanması gibi ihlalin açık olduğu durumlarda erişim engelleme kararı verebilecekti.¹¹³

AYM, Ali Kıdık kararında geliştirdiği içtihadı sonraki başvurularda¹¹⁴ uygulamaya devam etmiştir. Buna karşılık söz

¹¹² AYM, Ali Kıdık, § 59-61.

¹¹³ Gözler, "Kişilik Haklarını İhlal," 1071 vd.; AYM, Ali Kıdık, § 62-63.

¹¹⁴ AYM, Kemal Gözler, B. No. 2014/5232, 19/4/2018; AYM, Miyase İlknur ve diğerleri, B. No. 2015/15242, 18/7/2018; AYM, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş., B. No. 2015/6313, 13/9/2018; AYM, Özgen Acar ve diğerleri, B. No. 2015/15241, 31/10/2018; AYM, IPS İletişim Vakfı, B. No. 2015/14758, 30/10/2018; AYM, IPS İletişim Vakfı (2), B. No. 2015/15873, 7/3/2019; AYM, Barış Yarkadaş, B. No. 2015/4821, 17/4/2019; AYM, Medya Gündem Dijital Yayıncılık Ticaret A.Ş., B.

konusu içtihadın derece mahkemelerince uygulanmadığı, benzer nitelikte yeni başvuruların gelmeye devam etmesiyle anlaşılmıştır.¹¹⁵ AYM, 2021'de *Keskin Kalem Yayıncılık ve Ticaret A.Ş. ve diğerleri* pilot kararında 9. maddenin uygulanmasıyla ortaya çıkan hak ihlallerinin, hükmün kendisinden kaynaklandığını belirlemiş; bu sorunun ancak hükmün kaldırılması veya değiştirilmesiyle çözülebileceğini ifade ederek yasa koyucuya bazı önerilerde bulunmuştur.¹¹⁶

AYM'ye göre hükmün öngörülebilir hâle getirilmesi, erişim engelleme usulünün istisna olarak düzenlenmesi ve hangi durumlarda bu usule başvurulabileceğine ilişkin kriterlerin belirlenmesi, erişim engelleme bir koruma tedbiri olarak öngörülmüşse tedbir kararının ardından çelişmeli muhakeme ilkesine uygun bir denetim yolunun açılması, muhakeme hukukunun usuli güvencelerinin sağlanması gereklidir. Bu noktada AYM, itiraz makamının kararlarına karşı istinaf veya temyiz yargı yolunun açılmasını da tavsiye etmiştir.¹¹⁷

Kanun'un 9. maddesiyle ilgili sorun, aleyhlerinde erişim engelleme kararı verilen kişilerin ifade özgürlüklerinin ihlal edilmesiyle sınırlı değildi. Kanun, bu kişiler için etkili bir başvuru yolu öngörmediği gibi 9. maddeye dayanarak kişilik haklarının ihlali gerekçesiyle belli içeriklere erişimin engellenmesini talep eden kişilere de etkili başvuru olanağı sunmamaktaydı. Nitekim AYM'nin *İ.D. ve diğerleri* kararında bu durum tespit edilmiştir.¹¹⁸ Dahası sulh ceza hâkimlerinin kısa sürede, dosya üzerinden inceleme yaparak verdikleri kararlarda

No. 2015/16499, 3/7/2019; AYM, *Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası (EĞİTİM-SEN)*, B. No. 2015/11131, 4/7/2019; AYM, *Kemalettin Bulamacı*, B. No. 2016/14830, 4/7/2019; AYM, *Kemal Gözler (2)*, B. No. 2015/5612, 10/12/2019; AYM, *Aykut Küçükkaya*, B. No. 2014/15916, 9/1/2020.

¹¹⁵ AYM, *Keskin Kalem Yayıncılık ve Ticaret A.Ş. ve diğerleri*, B. No. 2018/14884, 27/10/2021, § 158.

¹¹⁶ AYM, *Keskin Kalem Yayıncılık ve Ticaret A.Ş. ve diğerleri*, § 152.

¹¹⁷ AYM, *Keskin Kalem Yayıncılık ve Ticaret A.Ş. ve diğerleri*, § 137.

¹¹⁸ AYM, *İ.D. ve diğerleri*, B. No. 2016/14513, 28/12/2022, § 89.

kişilik hakkı ihlali bulunup bulunmadığı değerlendirilememektedir.¹¹⁹

Gerek uygulamadaki sorunların çözülememesi gerekse kanun koyucunun 9. maddede AYM'nin tavsiyelerine uygun düzenlemeleri yapmaması sonucunda hüküm 2023 yılında iptal edilmiş,¹²⁰ iptal kararı Resmî Gazete'de yayımlandığı 10/01/2024 tarihinden dokuz ay sonra yürürlüğe girmiştir.¹²¹ Kanun'da meydana gelen boşluk, AYM'nin iptal kararında vurguladığı hususlara dikkat edilerek hazırlanacak bir düzenlemeyle giderilmelidir.

4. Madde 9/A

Madde 9/A'ya göre kişiler, özel hayatlarının gizliliğini ihlal ettiği gerekçesiyle BTK'dan belli bir içeriğe (başvuruda içeriğin URL'sini belirtmek kaydıyla) erişimin engellenmesini talep edebilirler. Bu durumda erişim engelleme, yalnızca URL engelleme biçiminde uygulanır. Yirmi dört saat içinde talebin, sulh ceza hâkimine onaylanmak üzere sunulması gereklidir. Hâkim, erişimin engellenmesini onaylamazsa tedbir kendiliğinden kalkar.

Doktrinde özel hayatın gizliliğini ihlal gerekçesiyle BTK tarafından erişim engelleme kararı verilebilmesi eleştirilmektedir. Özel hayat kavramının belirsizliği ve kararı verecek makamın idari bir makam olması, bu eleştirinin nedenidir.¹²²

¹¹⁹ AYM, *İ.D. ve diğerleri*, B. No. 2016/14513, 28/12/2022, § 91.

¹²⁰ Madde 9'un iptaline giden süreçle ilgili ayrıntılı bir karar incelemesi için bkz. Neslihan Ateş Benek, "Anayasa Mahkemesi'nin 11.10.2023 Tarihli ve E. 2020/76, K. 2023/172 Sayılı Kararıyla 5651 sayılı Kanun'un Kişilik Haklarının İhlaline İlişkin 9. Maddesinin İptaline İlişkin İnceleme ve Değerlendirmeler," *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 30, no. 1 (2024): 184-204.

¹²¹ AYM, E. 2020/76, K. 2023/172, 11/10/2023.

¹²² Taşkın, *İnternete Erişim Yasakları*, 319.

9. maddede kişilik haklarının ihlali nedeniyle verilen erişim engelleme kararının hâkim tarafından verileceği öngörülmüşken 9/A maddesinde özel hayatın gizliliğini ihlal nedeniyle verilen erişim engelleme kararının BTK tarafından verileceğinin öngörülmeye nedenini anlamak güçtür. Kanun koyucunun 9. maddede kişilik hakkıyla yalnızca resim hakkı gibi hakların ihlalini ve hakaret gibi şerefe yönelik saldırıları kastettiği, AYM'nin 9. madde kapsamında erişim engelleme kararına konu olabileceğini kabul ettiği çıplak fotoğraflar veya görüntüler gibi içerikleriyse aslında 9/A maddesiyle engelleme amacı güttüğü düşünülebilir. Bu durumda bile engelleme kararının hâkim tarafından verilmesi uygun olacaktır.

Maddeyle ilgili son eleştiri, BTK tarafından verilen erişim engelleme kararının “erişimin engellenmesini talep eden kişiler” tarafından sulh ceza hâkiminin onayına sunulacağı yönündeki 5. fıkra ve hâkimin kararına karşı “BTK Başkanı tarafından” itiraz kanun yoluna başvurulabileceği yönündeki 6. fıkrayla ilgilidir. Başvurucular erişim engelleme kararını hâkim onayına sunmazlarsa ne olacağı Kanun'da belirtilmemektedir. Burada kararı, BTK'nın hâkim onayına sunacağı biçiminde bir düzenleme yapılması önerilmektedir. 6. fıkrada hâkimin verdiği karara BTK Başkanının itiraz edebileceğinin öngörülmüş olması, aleyhlerinde erişimin engellenmesi kararı verilen kişilerin karara itiraz edemeyeceği gibi bir sonuç çıkarılmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla buradaki “Başkan tarafından” ibaresinin kaldırılması yerinde olacaktır.¹²³

¹²³ Taşkın, *İnternete Erişim Yasakları*, 320-321.

V. EKŞİ SÖZLÜK ÖRNEĞİ¹²⁴

A. Olaylar

Ekşi Sözlük, kullanıcıların çeşitli konularda açılan başlıklar hakkında *entry* girerek görüşlerini bildirebildikleri bir platformdur. 1999 yılında kurulan platform, Türkiye’de kullanıcıların en sık ziyaret ettikleri web siteleri arasındadır.¹²⁵

21 Şubat 2023’te BTK tarafından *eksisozluk.com*’a erişimin engellenmesi kararı verilmiştir. Bu karar, 22 Şubat 2023’te Ankara 4. Sulh Ceza Hakimliği tarafından onaylanmıştır. *Ekşi Sözlük* yönetimi; 23 Şubat 2023’te *Sözlük* üzerinden yaptığı açıklamada siteye erişimin engellenmesi kararının Kanun’un 8/A maddesine dayandırıldığını fakat kendilerine karara neden olan herhangi bir içerik bildirilmediğini ifade etmiştir. Ayrıca hukuka aykırı içeriklerin moderatörler tarafından tespit edilerek kaldırıldığı vurgulanmış, karara karşı hukuki yollara başvurulacağı açıklanmıştır.¹²⁶

27 Şubat 2023’te Ankara 4. Sulh Ceza Hakimliği’nin kararına itiraz edilmiştir. Ekşi Teknoloji ve Bilişim A.Ş. itiraz dilekçesinde yer sağlayıcı¹²⁷ olduğunu, normalde içeriklere denetleme yapılmadığı hâlde toplumsal olayların yaşandığı dönemlerde hukuka aykırı içeriklere müdahale edildiğini, somut olayda da gerekli müdahalelerde bulunulduğunu ve sitenin tümüne erişimin engellenmesinin hukuka aykırı olduğunu belirtmiştir. Ankara 4. Sulh Ceza Hakimliği, bu itiraz üzerine 2 Mart 2023’te “idare tarafından erişim engeline konu paylaşımların

¹²⁴ Çalışmada bu örneğin tercih edilmesinin nedeni, örnekteki erişim engelleme kararının özellikle 8/A maddesiyle ve genel olarak erişim engellemeye ilgili uygulamadaki sorunları gösteren en güncel örnek olmasıdır.

¹²⁵ ekşisözlük, “ekşi sözlük’ye 2024 yılında olan biten,” *Ekşi Sözlük*, 31 Aralık 2024, <https://eksisozluk.com/entry/171486964>.

¹²⁶ ekşisözlük, “olan biten,” *Ekşi Sözlük*, 23 Şubat, 2023, <https://eksisozluk.com/entry/149691444>.

¹²⁷ 5651 sayılı Kanun’a göre *yer sağlayıcı*, “hizmet ve içerikleri barındıran sistemleri sağlayan veya işleten gerçek veya tüzel kişileri” ifade eder.

kaldırılmadığına yönelik bilgi belge sunulmadığı, ilgili sitenin mahkemeler tarafından verilen kararları uyguladığı, bu aşamada tüm sitenin erişime kapatılmasının orantısız olacağı” gerekçesiyle *eksisozluk.com* adresine erişimin engellenmesi kararını kaldırmıştır.¹²⁸

Aynı gün, *Sözlük* yönetimi tarafından kendilerine herhangi bir bilgi verilmeden sitenin tekrar erişime engellendiği açıklanmıştır. Erişim engelleme kararı, Ankara 5. Sulh Ceza Hakimliği tarafından verilmiş, kararda gerekçe olarak “ihlallerin ortadan kalktığı veya düzeldiği yönünde hiçbir değerlendirme yapmadan itirazın ... kabulüne karar verilmesi” gösterilmiştir.¹²⁹

25 Mart 2023’te *Ekşi Sözlük* yönetimi, Anayasa Mahkemesine başvurduklarını duyurmuştur.¹³⁰

Ekşi Sözlük, siteye erişimin engellendiği dönemde *eksisozluk2023.com*, *eksisozluk42.com*, *eksisozluk1923.com*, *eksisozluk1999.com*, *eksisozluk111.com* alan adlarıyla faaliyetlerine devam etmiş; bu alan adlarına da erişim engelleri getirilmiştir. Bu süreçte sitedeki içeriklere ilişkin mahkeme kararlarının uygulanmaya devam edildiği görülmüştür.¹³¹ Ayrıca kötüye kullanımın önüne geçmek için siteye kayıt olma şartlarında değişikliklere gidilmiştir.¹³²

11 Ocak 2024’te *Sözlük* yönetimi; Anayasa Mahkemesinin, siteye erişimin engellenmesi kararının Anayasa’nın 26.

¹²⁸ ekşisözlük, “2 mart 2023 ekşi sözlük engelinin kaldırılması,” *Ekşi Sözlük*, 2 Mart, 2023, <https://eksisozluk.com/entry/149902318>.

¹²⁹ ekşisözlük, “3 mart 2023 ekşi sözlük engelinin onaylanması,” *Ekşi Sözlük*, 3 Mart, 2023, <https://eksisozluk.com/entry/149931591>.

¹³⁰ ekşisözlük, “3 mart 2023 ekşi sözlük engelinin onaylanması,” *Ekşi Sözlük*, 25 Mart, 2023, <https://eksisozluk.com/entry/150655898>.

¹³¹ Mahkeme kararlarını uygulama amacıyla çıkarılan içerikler, “ekşisözlük” hesabından duyurulmaktadır. Bkz. <https://eksisozluk.com/biri/ekşisözlük>.

¹³² ekşisözlük, “sözlük tarihçesi,” *Ekşi Sözlük*, 1 Aralık, 2023, <https://eksisozluk.com/entry/159319700>.

maddesini ihlal ettiğine karar verdiğini açıklamıştır.¹³³ Böylece *Ekşi Sözlük* yeniden erişime açılmıştır.

B. Değerlendirme

Ekşi Sözlük'e uygulanan erişim engelleme, bir önceki başlıkta ifade edilen sorunların somut bir örneğidir. Öncelikle erişim engelleme kararı veya bu kararın gerekçesi, yer sağlayıcıya bildirilmemiştir. İçeriğin çıkarılması kararlarını uyguladığı bilinen *Ekşi Sözlük*'e hangi içeriğin veya içeriklerin erişim engelleme tedbiri almayı gerektirdiğinin açıklanmaması, erişim engeline itirazı da zorlaştırmıştır. Zira erişim engellemeye neden olan içeriği yayından çıkaran yer sağlayıcının yetkili makamdan tedbir kararının kaldırılmasını istemesi mümkündür.¹³⁴ Ankara 5. Sulh Ceza Hakimliği, 4. Sulh Ceza Hakimliğinin içeriklerden kaynaklanan ihlallerin giderilip giderilmediğini değerlendirmeden¹³⁵ karar vermiş olmasını hukuka aykırı bulmuştur. Oysa hangi ihlalleri ortadan kaldırması gerektiğini bilmeyen *Ekşi Sözlük*'ün bu konuda bir şey yapması mümkün değildir.

¹³³ ekşisözlük, “olan biten,” *Ekşi Sözlük*, 11 Ocak, 2024, <https://eksisozluk.com/entry/160540019>.

¹³⁴ Çırakoğlu, *İnternet Erişiminin Engellenmesi*, 126.

¹³⁵ Doktrinde hâkimin, erişim engellemeye neden olan içeriğin yayından kaldırılıp kaldırılmadığını belirlemek için siteye girmeye çalıştığında erişim engeliyle karşılaşacağı ileri sürülmektedir. Bu görüşe göre hâkimin -veya erişim engellemeye yetkili diğer makamların- ihlalin giderilip giderilmediğini değerlendirmesi mümkün değildir. Çırakoğlu, *İnternet Erişiminin Engellenmesi*, 126-127. Buna karşılık erişim engellenmenin VPN kullanmak, DNS ayarı yapmak gibi yöntemlerle aşılması mümkündür. Dolayısıyla hangi içerik nedeniyle siteye erişimin engellendiği biliniyorsa içeriğin kaldırılıp kaldırılmadığı da bilinebilir. *Twitter*'a erişimin engelli olduğu sırada dönemin Cumhurbaşkanı tarafından *tweet* atılabilmesi de erişim engellerini aşmanın ne kadar kolay olduğunu göstermektedir. “Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'den yasağa rağmen *tweet*,” *Hürriyet*, son güncelleme 21 Mart 2014, <https://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/cumurbaskani-abdullah-gulden-yasaga-ragmen-tweet-26053467>.

İkinci sorun, yalnızca hukuka aykırı bulunan içeriklere değil de sitenin tamamına erişimin engellenmesidir.¹³⁶ Elbette içeriğe erişimin engellenmesiyle ihlal ortadan kaldırılamıyorsa sitenin tamamına erişimin engellenmesinin 8/A maddesine göre olanaklı olduğu söylenebilir. 5. Sulh Ceza Hakimliği de karar gerekçesinde hukuka aykırı eylemlerin “sitenin tamamına şamil olduğu”nu belirtmiştir. Oysa buradaki sorun *Ekşi Sözlük*’teki içeriklere URL engelleme yoluyla engelleme yapılamamasıdır. Bu bağlamda sitenin tamamına erişimin engellenmesi, ancak hukuka aykırı olduğu iddia edilen içeriğe erişimin engellenmesinden beklenen yararın sitenin tamına erişimi engellemekle kullanıcıların internet özgürlüğüne verilen zarardan fazla olmasıyla haklı kılınabilir. Böyle bir dengeleme yapabilmek için engellenmek istenen içeriğin niteliği, sitedeki başka içeriklerin nitelikleri, sitenin kullanıcı sayısı gibi etkenler göz önüne alınmalıdır. Buna rağmen *Ekşi Sözlük*’e erişimin engellemesi kararının gerekçesinde sayılan etkenlerin hiçbirisi değerlendirilmemiştir. Dahası sitenin tamamına erişim engellemeye son çare olarak başvurulmalıdır. Yer sağlayıcının suç oluşturan bir içeriği -örneğin; çocuğun cinsel istismarını içeren görüntüleri veya bir kişiye yönelik linç çağrısını- yayından kaldırmayı reddetmesi böyle bir durumdur.¹³⁷

Gerekçesiz karar sorununun ötesinde erişim engellenmenin gerçekten elverişli bir yol olup olmadığı da tartışmaya açıktır. Hem kullanıcıların erişim engellerini aşmak için VPN (*virtual private network*/sanal özel ağ) gibi teknolojilere yaygın olarak başvurdukları hem de sitelerin alan adı değiştirilerek siteye farklı bir adresten erişimi sağladıkları düşünüldüğünde erişim engellenmenin Kanun’da sayılan amaçları gerçekleştirmek için *elverişli olmadığı* anlaşılabacaktır.

¹³⁶ HTTPS protokolü hakkında yapılan açıklamalar *Ekşi Sözlük* açısından da geçerlidir.

¹³⁷ Çirakoğlu, *İnternet Erişiminin Engellenmesi*, 119.

Tüm bu nedenlerle *Ekşi Sözlük*'e erişimin engellenmesi kararı, ölçüsüzdür ve internet özgürlüğünün -pozitif hukuk anlamında ifade özgürlüğünün- ihlalidir. Öte yandan *Artı Media Gmbh* kararıyla içtihadını değiştirene kadar 8/A maddesine göre bir sitenin tamamen ve süresiz olarak erişime engellenmesinin demokratik toplum düzeninin gerekleriyle ölçülülük ilkesine aykırı olduğu yönünde karar veren AYM, 8/A maddesine dayanılarak erişime engellenen *Ekşi Sözlük* dâhil birçok siteyle ilgili yapılan toplam altmış iki başvuruyu karara bağlamış ve yeni içtihadı doğrultusunda ihlalin doğrudan kanun hükmünden kaynaklandığına hükmetmiştir.¹³⁸

8/A maddesiyle ilgili AYM içtihadındaki değişim, 9. maddeyle ilgili AYM içtihadındaki değişime paralel gözükmektedir. 8/A maddesinin uygulanmasındaki sorunlar giderilmediği takdirde ve kural, norm denetimi yoluyla AYM'nin önüne gelirse; 8/A maddesinin de iptal edilmesi uzak bir ihtimal değildir. Bu nedenle kanun koyucunun 8/A maddesini uygulama sorunlarını dikkate alarak yeniden düzenlemesi, uygulayıcılarınsa AYM'nin çizdiği sınırlara uygun biçimde hareket etmeleri gereklidir.

SONUÇ

İnternet, artık eğitim hakkından sağlık hakkına insan haklarının gerçekleştirilebilmesi için zorunlu bir araçtır. İnternet özgürlüğü, insan haklarının internet aracılığıyla sağlanmasının ilk koşuludur. İnternet ortamında ifade özgürlüğü ve özel hayatın gizliliği korunmadığı sürece insanların, kullanmak için internete ihtiyaç duydukları haklarını kullanamayacakları açıktır.

Erişim engelleme uygulaması, ifade özgürlüğü başta olmak üzere internet aracılığıyla kullanılabilen eğitim, sağlık ve çalışma

¹³⁸ AYM, *Ahmet Alphan Sabancı ve diğerleri*, B. No. 2015/13667, 21/11/2023, § 11-14.

hakkı gibi hakları ilgilendirir. İnternet özgürlüğüne ölçüsüz müdahaleler, aynı anda birçok hakkın ihlali anlamına gelir. Bu nedenle herhangi bir siteye erişimin engellemesi kararının hukuka uygun olabilmesi için bu kararın bir mahkeme tarafından verilmiş olması, kararın gerekçesinin ayrıntılı olarak açıklanması, karara karşı etkili başvuru yollarının bulunması gerekir. Nitekim AYM de 5651 sayılı Kanun'daki erişim engellemeyle ilgili hükümlerin bu koşulları sağlaması gerektiğini belirtmektedir.

Öte yandan erişim engelleme, çoğu zaman, elverişli bir yol değildir. Dolayısıyla suçla mücadelede de yetersiz kalmaktadır. İnternet ortamının kullanıcılar bakımından güvenli hâle getirilmesiye suçla mücadeleyi zorunlu kılmaktadır. O hâlde devletin, internet aracılığıyla işlenen suçlarla mücadele etmek için daha elverişli ve etkili çözümler bulması da zorunludur. Akıllara çözüm olarak teknoloji şirketleriyle iş birliği gelebilir. Fakat internet özgürlüğünün bireyleri, devlet dışındaki kişilerin ihlallerinden korumayı da gerektirdiği unutulmamalıdır.

Ayrıca kullanıcılar, interneti doğru ve güvenli kullanma konusunda eğitilmelidir. İçeriği doğrudan suç teşkil etmeyen fakat başka yönlerden tehlikeli olabilecek web sayfalarının ve sosyal medya paylaşımlarının doğurabileceği zararlar, böylece erişim engellemeye gerek kalmadan önlenebilecektir. İnternette yayılan bilgileri nasıl doğrulayacaklarını, hangi içeriklere güvenebileceklerini, sosyal medyada kendileri hakkında neyi paylaşmanın güvenli olduğunu, internet ortamında bir sorunla karşılaştıklarında nerelere başvurabileceklerini bilen kullanıcılar, internet özgürlüklerini daha iyi kullanacaklardır.

KAYNAKÇA

- Algan, Bülent. *İnsan Hakları (Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve)*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2023.
- Ateş Benek, Neslihan. "Anayasa Mahkemesi'nin 11.10.2023 Tarihli ve E. 2020/76, K. 2023/172 Sayılı Kararıyla 5651 sayılı Kanun'un Kişilik Haklarının İhlaline İlişkin 9. Maddesinin İptaline İlişkin İnceleme ve Değerlendirmeler." *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 30, no. 1 (2024): 184-204.
- Barlow, John Perry. "A Declaration of the Independence of Cyberspace." *Electronic Frontier Foundation*. Erişim 25 Aralık 2024. <https://www.eff.org/tr/cyberspace-independence>.
- Bozbel, Savaş. "5651 Sayılı Kanuna İstinaden Bazı İnternet Sitelerine Erişimin Engellenmesi Tedbirlerine Eleştirel Bir Yaklaşım." Şubat 2008. <http://www.e-akademi.org/makaleler/sbozbel-5.htm>.
- Clinton, Hillary Rodham. "Remarks on Internet Freedom." *U.S. Department of State*. 21 Ocak 2010. <https://2009-2017.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2010/01/135519.htm>.
- Cerf, Vinton G. "Internet Access Is Not A Human Right." *The New York Times*. 4 Ocak 2012. <https://www.nytimes.com/2012/01/05/opinion/internet-access-is-not-a-human-right.html>.
- Çalı, Başak. "The Case for the Right to Meaningful Access to the Internet as a Human Right in International Law." İç. *The Cambridge Handbook of New Human Rights: Recognition, Novelty, Rhetoric*, ed. Andreas von Arnould, Kerstin von der Decken ve Mart Susi. Cambridge: Cambridge University Press, 2020.
- Çırakoğlu, Melikşah. *5651 Sayılı Kanun Çerçevesinde İnternet Erişiminin Engellenmesi ve Erişim Sağlayıcıları Birliği*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2018.

Çiner, Bilge. *İnternet Yayınlarının Cezai Sorumluluğu ve Erişimin Engellenmesi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022.

ekşisözlük. "2 mart 2023 ekşi sözlük engelinin kaldırılması." *Ekşi Sözlük*, 2 Mart, 2023. <https://eksisozluk.com/entry/149902318>.

ekşisözlük. "3 mart 2023 ekşi sözlük engelinin onaylanması." *Ekşi Sözlük*, 3 Mart, 2023. <https://eksisozluk.com/entry/149931591>.

ekşisözlük. "3 mart 2023 ekşi sözlük engelinin onaylanması." *Ekşi Sözlük*, 25 Mart, 2023. <https://eksisozluk.com/entry/150655898>.

ekşisözlük. "ekşi sözlük'ye 2024 yılında olan biten." *Ekşi Sözlük*, 31 Aralık 2024. <https://eksisozluk.com/entry/171486964>.

ekşisözlük. "olan biten." *Ekşi Sözlük*, 23 Şubat, 2023. <https://eksisozluk.com/entry/149691444>.

ekşisözlük. "olan biten." *Ekşi Sözlük*, 11 Ocak, 2024. <https://eksisozluk.com/entry/160540019>.

ekşisözlük. "sözlük tarihçesi." *Ekşi Sözlük*, 1 Aralık, 2023. <https://eksisozluk.com/entry/159319700>.

Ermeydan, Damla. *Suç Nedeniyle İnternet İçeriğine Erişimin Engellenmesi ve İfade Özgürlüğü*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2024.

Freedom House. "Freedom on the Net 2024: The Struggle for Trust Online." Erişim 30 Mayıs 2025. <https://freedomhouse.org/report/freedom-net/2024/struggle-trust-online>.

Freedom House. "Freedom on the Net 2024: Germany." Erişim 30 Mayıs 2025. <https://freedomhouse.org/country/germany/freedom-net/2024>.

Freedom House. "Freedom on the Net 2024: South Korea." Erişim 30 Mayıs 2025.

- <https://freedomhouse.org/country/south-korea/freedom-net/2024>.
- Freedom House. "Freedom on the Net 2024: Turkey." Erişim 30 Mayıs 2025.
<https://freedomhouse.org/country/turkey/freedom-net/2024>.
- GeekforGeeks. "Explain the Working of HTTPS." Son güncelleme 26 Nisan 2025.
<https://www.geeksforgeeks.org/html/explain-working-of-https/>.
- Gözler, Kemal. "Erişimi Engellenen Bir Web Sayfasının İçerik Sağlayıcısı Tarafından Yayından Çıkarılması Ne İşe Yarar? Erişim Sağlayıcıları Birliğinin 3 Eylül 2019 Tarihli Bir E-Postasının Düşündürdükleri (İçerik Sağlayıcıları İçin Bir Uyarı)." Erişim 25 Aralık 2024.
<https://anayasa.gen.tr/esbnin-epostasi.htm>.
- Gözler, Kemal. "Kişilik Haklarını İhlal Eden İnternet Yayınlarının Kaldırılması Usûlü ve İfade Hürriyeti: 5651 Sayılı Kanunun 9'uncu Maddesinin İfade Hürriyeti Açısından Değerlendirilmesi." İç. *Prof Dr. Rona Aybay'a Armağan (Legal Hukuk Dergisi, Özel Sayı, Aralık 2014)*, ed. Ramazan Çakmakçı. İstanbul: Legal Yayınevi, 2014.
- Grisse, Karina. "Recommender Systems, Manipulation and Private Autonomy: How European Civil Law Regulates and Should Regulate Recommender Systems for the Benefit of Private Autonomy." İç. *Recommender Systems: Legal and Ethical Issues* ed. Sergio Genovesi, Katharina Kaesling ve Scott Robbins. Berlin: Springer, 2023.
- Herzog, Lisa. *Citizen Knowledge: Markets, Experts, and the Infrastructure of Democracy*. Oxford: Oxford University Press, 2024.
- Hürriyet. "Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'den yasağa rağmen tweet." Son güncelleme 21 Mart 2014.

- <https://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/cumurbaskani-abdullah-gulden-yasaga-ragmen-tweet-26053467>.
- ICT. "Measuring digital development: Facts and Figures 2024." Erişim 27 Mayıs 2025. <https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/pages/facts/default.aspx>.
- Internet Monitor. "HTTP vs. HTTPS: What it Means for Internet Censorship." *Medium*. 13 Temmuz 2017. <https://medium.com/berkman-klein-center/http-vs-https-what-it-means-for-internet-censorship-36a3ea4cfe80>.
- Internet Society. "Internet Society Perspectives on Domain Name System (DNS) Filtering." 30 Mayıs 2012. <https://www.internetsociety.org/resources/doc/2012/internet-society-perspectives-on-domain-name-system-dns-filtering/>.
- Işık, Alper. *İnternet Aktörleri ve Egemenliğin Değişen Boyutları*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2023.
- Joyce, Daniel. "Internet Freedom and Human Rights." *European Journal of International Law* 26, no. 3 (2015): 493-514.
- Karadağ, Cüneyt. "Germany to deny citizenship to those using pro-Palestinian slogan on social media." *Anadolu Ajansı*. 29 Eylül 2024. <https://www.aa.com.tr/en/europe/germany-to-deny-citizenship-to-those-using-pro-palestinian-slogan-on-social-media/3345196>.
- Kaya, Mehmet Bedii. *İnternet Hukuku*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021.
- Kent, Bülent. *Türkiye’de İnternet Sitelerine Erişimin Engellenmesi*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2019.
- Kuçuradi, İoanna. "Düşünce Özgürlüğü: Nedir Acaba?" İç. *İnsan Hakları: Kavramları ve Sorunları*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 2022.
- Kuçuradi, İoanna. "Etik İlkeler ve Hukukun Temel Öncülleri Olarak İnsan Hakları." İç. *İnsan Hakları: Kavramları ve Sorunları*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 2022.

- Kuçuradi, İoanna. "İnsan Haklarından Devlet Kuramına," İç. *İnsan Hakları: Kavramları ve Sorunları*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 2022.
- Kuçuradi, İoanna. *İnsan ve Değerleri*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 2020.
- Kuçuradi, İoanna. "Normların Bilimsel Temellendirilebilirliği." İç. *Çağın Olayları Arasında*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 2022.
- Kuçuradi, İoanna. "Özgürlük ve Kavramları." İç. *Uludağ Konuşmaları*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 2017.
- Kurt, Emre. "Ucuz, Sansürlü ve Hızlı İnternete Erişim Hakkı." *Ankara Barosu Dergisi* 73, no. 2 (2015): 287-293.
- La Rue, Frank: *Report of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of the Right to Freedom of Opinion and Expression*, Frank La Rue. Cenevre: BM İnsan Hakları Konseyi, 21 Mart 2011.
- Mill, John Stuart. *Hürriyet Üstüne*, çev. M. Osman Dostel, sad. Ömer Çaha. Ankara: Liberte Yayınları, 2009.
- Nomer, Mert. *İnternete Erişim Hakkı*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2023.
- OECD. "Understanding the Digital Divide." *OECD Digital Economy Papers*, no. 49 (Paris: OECD Publishing, 2001).
- Palfrey, John. "Four Phases of Internet Regulation." *Social Research* 77, no. 3 (2010): 981-996.
- Penney, Jonathon W. "Internet Access Rights: A Brief History and Intellectual Origins." *William Mitchell Law Review* 38, no. 1 (2011): 10-42.
- Philbin, Carrie Anne. "The World Wide Web: Crash Course Computer Science #30." Yüklenme tarihi 5 Ekim 2017. Video, 2:15. https://www.youtube.com/watch?v=guvsH5OFizE&t=277s&ab_channel=CrashCourse.

- Pollicino, Oreste: "The Right to Internet Access." İç. *The Cambridge Handbook of New Human Rights: Recognition, Novelty, Rhetoric*, ed. Andreas von Arnould, Kerstin von der Decken ve Mart Susi. Cambridge: Cambridge University Press, 2020.
- Sarp Nebil, Fusun. "Depremde bant daraltma yapan BTK nedenini açıklasın." T24. 21 Mart 2024. <https://t24.com.tr/yazarlar/fusun-sarp-nebil/depremde-bant-daraltma-yapan-btk-nedenini-aciklasin,44048>.
- Silva, Alberto J. Cerda. "Internet Freedom is Not Enough: Towards an Internet Based on Human Rights." *Sur – International Journal on Human Rights* 10, no. 18 (2013): 17-32.
- Taşkın, Şaban Cankat. *İnternete Erişim Yasakları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016.
- Terman, Rochelle. "Internet Censorship (Part 1): The Technology of the Working Web." *Townsend Center for the Humanities*. Erişim 25 Aralık 2024. <https://townsendcenter.berkeley.edu/blog/internet-censorship-part-1-technology-working-web>.
- Terman, Rochelle. "Internet Censorship (Part 2): The Technology of Information Control." *Townsend Center for the Humanities*. Erişim 30 Mayıs 2025. <https://townsendcenter.berkeley.edu/blog/internet-censorship-part-2-technology-information-control>.
- Tully, Stephen. "People You Might Know: Social Media in the Conflict Between Law and Democracy." İç. *Law and Democracy: Contemporary Questions*, ed. Glenn Patmore ve Kim Rubenstein. Canberra: ANU Press, 2014.
- Tumay, Murat. "Denetim ve Özgürlük İkileminde İnternet Erişimi." *SETA*. İstanbul: Turkuvaz Matbaacılık Yayıncılık, 2015.
- Turhan, Mehmet. "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Hak ve Özgürlükleri Sınırlandırma Sistemi." *Cankaya University Journal of Law* 8, no. 2 (2011): 77-108.

- TÜİK. "Cinsiyete ve Yaş Grubuna Göre Bireylerin Son 3 Ay İçinde İnternet Kullanım Oranı." 27 Ağustos 2024. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanım-Arastirmasi-2024-53492](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanım-Arastirmasi-2024-53492).
- Vikipedi. "Vikipedi'ye Türkiye'den erişimin engellenmesi." Son Güncelleme 23 Şubat 2025. https://tr.wikipedia.org/wiki/Vikipedi%27ye_T%C3%BCrkiye%27den_eri%C5%9Fimin_engellenmesi.
- Yüksel, İsmail. "İnternete Erişim Hakkı." *Ankara Barosu Dergisi* 80, no. 3 (2022): 141-173.

Hakem Değerlendirmesi: Çift kör hakem.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek alıp almadığını belirtmemiştir.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Etik Kurul Onayı: Yazar etik kurul onayının gerekmediğini belirtmiştir.

Peer Review: Double peer-reviewed.

Financial Support: The author has not declared whether this work has received any financial support.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Ethics Committee Approval: The author stated that ethics committee approval is not required
